

V. KRONIKA

6000 LAT CERAMIKI NA ŚLĄSKU

Na początku listopada 1981 r. w Muzeum Archeologicznym we Wrocławiu otwarto wystawę pt. „6000 lat ceramiki na Śląsku”. Czas wyrażony w tytule cyfrą wskazuje nie tylko na odległą tradycję rzemiosła garncarskiego, ale także na ciągłość kulturową na tym terenie. Dla udokumentowania i w miarę pełnego zobrazowania tych dwu jakże istotnych faktów, organizatorzy wystawy wykorzystali wyniki badań i zbiory Muzeum Narodowego, Muzeum Etnograficznego i Muzeum Archeologicznego we Wrocławiu. Wystawa zatem stała się dziełem interdyscyplinarnej współpracy, tj. archeologii, historii sztuki i etnografii. Widać stąd, że podjęto się nielada przedsięwzięcia, na które można było sobie pozwolić dzięki szerokiej znajomości zagadnienia i bogatym zbiorem, jakimi dysponują wspomniane placówki muzealne.

Czasokres, jakim objęto wystawę, pozwalał spodziewać się chronologicznego ujęcia treści raczej bez jakichkolwiek luk i przerw w produkcji ceramicznej na określonym terenie, co tym więcej mogło wzbudzać zainteresowanie zwiedzającego. Na ogół bowiem bardzo rzadko się zdarza, aby ekspozycją udało się objąć tak wielki dystans czasowy, a to na skutek niedostatku wiedzy i stanu badań, bądź ekspozycyjnego materiału. Braki takie wyłoniły się np. w podobnego typu wystawie na temat biżuterii, pt. „Nakit na tłu sjeverne Dalmacije od prapovijesti do danas”, jaką zorganizowano także w 1981 r. w Muzeum w Zadarze (porównaj odrębną recenzję). Wnosić więc można, że w przypadku ceramiki łatwiej było przedstawić chronologiczną ciągłość faktów. Stało się tak zapewne ze względu na bardziej użytkowy jej charakter. Ceramika bowiem służyła w życiu codziennym każdej warstwy społecznej różnych grup ludności, jakie zamieszkiwały określone tereny.

Na czoło ekspozycji wysunięto czas, a w związku z tym i zmienność uwidoczniające się na konkretnych wyrobach ceramicznych, które służyły kolejnym pokoleniom i które wykonywali mniej lub bardziej wprawni wytwórcy i rzemieślnicy oraz więksi producenci. Wyroby te były miejscowego pochodzenia, bądź stanowiły tzw. importy, podobnie jak sami użytkownicy, którzy zamieszkiwali te tereny od najdawniejszych czasów lub przybyli tutaj osiadając na stałe, albo przechodzili tędy w inne rejony, niosąc ze sobą swój dobytek. Zależnie od stopnia kultury, potrzeb, wierzeń, praktyk i zajęć oraz rodzaju uprawianej gospodarki, różne były formy i elementy zdobnicze tych wyrobów, różne ich znaczenie i wymowa. Były to naczynia na posiłki i napitek, do ich magazynowania, stawiane bezpośrednio na dnie lub do zawieszania za małe uszka, do umieszczania nad ogniem, nadto cedzaki, grzałki, butle, flaszki, patery, dzbany, garnki i garnuszki, niektóre z nakryciem, małe i duże, a nawet olbrzymich rozmiarów jako tzw. naczynia zasobowe. Poza tym były to różne obiekty i formy kultowe oraz zabawki z gliny o rozmaitej barwie,

modelowane i lepiące w rękach. Na niektórych z nich widoczne jest ornamentowanie i malowanie a nawet znakowanie znakami garncarskimi, które spopularyzowały się w miarę rozwoju rzemiosła garncarskiego jeszcze w okresie wczesnośredniowiecznym.

Istnieje pewna zbieżność pomiędzy wspomnianymi dwoma wystawami nie tylko z racji zaangażowania w ich przygotowanie różnych dyscyplin naukowych, ale także z uwagi na regionalny charakter wynikający ze sprowadzenia tematu do określonego terenu, a ponadto z racji czasu, z którego pochodzą najstarsze zaprezentowane okazy. Zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku wystawę otwiera młodsza epoka kamienna — w przypadku pn. Dalmacji jest to czas między 6000 a 2500 lat p.n.e., podczas gdy na Śląsku związane go z latami pomiędzy 4500 a 1800 rokiem p.n.e.

Występująca w tym czasie na Śląsku ceramika była o proporcjonalnych kształtach i zróżnicowana co do wielkości oraz zdobiona ornamentem kłutym i rytym. Należały do niej wysmukłe wazy, pękate dwuuszne garnki lub duże naczynia, bądź kultowy baran z wykopalisk w Jordanowie na Dolnym Śląsku, należący do kultury tzw. pucharów lejowatych. Na wystawie znajduje się kilka tego typu figuralnych osobliwości intrygujących nie tylko swym wyglądem, ale również brakiem wyjaśnienia funkcji i miejsca, jakie zajmowały w ówczesnej kulturze, oraz na jakich terenach je wykopano.

Widać stąd, że organizatorom wystawy chodziło przede wszystkim o formy wytworów i w tym raczej aspekcie należałoby rozpatrywać całą ekspozycję. Faktycznie bowiem pokazano tu wielość kształtów, zwracając uwagę na ich piękno, mniej natomiast, przynajmniej w części archeologicznej, wyeksponowano zdobniczo i rodzaje zastosowanych w nim technik oraz funkcje.

Wielość form wzrasta w każdym następnym okresie prehistorycznym. Np. w kulturze lendzielskiej wyróżniają się duże naczynia, takie jak: pękaty garniec o małym wylewie i podstawie, z czterema małymi uchwytnymi do zawieszania, umieszczonymi poziomo na brzusku, lub gruszkowaty dzban z wyokrąglonym dnem i z paroma pionowymi uchwytnymi na szyjce, służącymi zapewne także do zawieszania naczyń.

W epoce brązu, przypadającej tutaj na lata 1800 - 1450 p.n.e., występowały różnej wielkości naczynia i ich miniatury, a wśród nich miski i patery na nóżkach. Z późniejszych czasów pochodzą również urny twarzowe, nadto ceramika guzowa kultury łużyckiej. Z ogromnych naczyń zachowały się częściowo tylko skorupy, którym dzięki zabiegom konserwatorskim, po uzupełnieniu, przywrócono pierwotny kształt. Obok nich wyróżniają się patery na pojedynczych, lejowatych podstawach, bądź dzbany o ostro ściętych bokach i szyjce, równe w swych proporcjach tak co do wysokości, jak szerokości otworu i podstawy.

Wielość form dużych i małych naczyń z ciemnej i brązowej gliny, jak garnki z pokrywą, podstawki, figurki kultowe przejawia się z kolei w epoce żelaza. Do 400 roku p.n.e. występują ponadto czarne kultowe wyroby kultury łużyckiej, o zróżnicowanych plastycznych kształtach, jak żółw, wielbłąd, naczynie z ptaszkami tworzącymi uformowane uchwyty, małe czarki i płaskie czerpaki z okrągłymi uchami, oraz wiele innych naczyń z jasnej gliny, malowanych, o czarnej kresce ornamentu na terrakotowym tle. Charakterystycznym tutaj jest motyw słońca, linii ukośnych, biegnących równolegle i załamujących się pod kątem prostym, bądź tworzących równoramienne trójkąty. Na czoło wysuwają się wykopaliska z Wołowa. Warto na tym miejscu podkreślić, że jest to jedna z dwu miejscowości wymienionych w tej części wystawy, wskazująca na miejsce pochodzenia wykopalisk. Druga miejscowość,

Radłowice, wspomniana w podpisie pod fotografią, znana jest z pierwszego, odkrytego na Śląsku w 1964 r. pieca garncarskiego, datowanego na późny okres wpływów rzymskich, tj. na czas przypadający między początkiem a IV wiekiem naszej ery. Licząc od 400 roku p.n.e. przypada okres lateński, charakteryzujący się w ceramice różnymi formami antycznymi, znanymi nie tylko z wykopalisk na Śląsku.

Część archeologiczną zamykają okazy z wczesnego średniowiecza, tj. z czasów między VI a XIII w. Pokazano tutaj dużo rozmaitych form, większych i mniejszych, np. z jasnej gliny i z zieloną glazurą w środku lub zdobione poziomymi prążkami, bądź liniami falistymi. Uwagę zwraca duże kuliste, dwuoszne naczynie o wąskiej szyjce, nakryte pokrywą, dziurkowane równomiernie na całym brzuścu. Podobnie, jak w pozostałych przypadkach, brak określenia jego funkcji i miejsca pochodzenia.

Kolejna część wystawy poświęcona jest garncarstwu cechowemu od XV — XVII w., następnie fajansom i kamionkom manufakturowym z XVIII i XIX w. oraz garncarstwu ludowemu.

Najstarsze tutaj wyroby nawiązują w swej formie i technice glazurowania do wczesnośredniowiecznych. Są to np. garnki z zieloną lub brązową glazurą, garnek sito, oraz inne jeszcze naczynia, czy lejowate puchary z wałeczkowym ornamentem, biegnącym poniżej wylewu. Glazurowanie, jak wiadomo, było w tym czasie jeszcze nie bardzo rozpowszechnione, stąd większość wyrobów charakteryzowała surowość wypału. Podobne właściwości miały kafle piętnasto i szesnastowieczne, kształtowane plastycznie w formie niemal kwadratowych kasetonów z postaciami świętych, np. św. Barbary, św. Floriana, św. Marcina. Posiadają one cechy prymitywnej twórczości, bądź też bardziej wprawnej ręki i nie pozbawione są symbolicznej i kultowej wymowy. Renesansowe kafle są również bez glazury, a ich ikonografia związana jest ze świecką tematyką; prezentuje np. popiersie mężczyzny ze starannie wymodelowanym odzieniem i szeroką, stojącą krezą koło szyi — odpowiadające współczesnej modzie. W tym czasie wyrabiano także kafle z ornamentem roślinnym, który w miarę upływu czasu wzbogaca się i urozmaica kolorową glazurą (XVII - XVIII w.).

Garncarstwo cechowe XVI i XVII w. oferowało nabywcom bogaty zestaw glazurowanych naczyń, często z reliefowym ornamentem roślinnym, kwiatowym lub w postaci Chrystusa na krzyżu, medalionu, napisu. Pojawiają się też naczynia ozdobnie ażurowane, dzbany trzyuszne, czy inne dużych rozmiarów i z zieloną glazurą, czego przykładem jest szesnastowieczny dzban z Głogowa. W tej grupie okazów jest to jedyny egzemplarz z określoną provenjencją. Widać, że podane miejsce pochodzenia możliwe było dopiero dla wyrobów osiemnastowiecznych. Należą do nich np. fajanse z manufaktury w Prószkowie, powstałej w 1763 r., jak: talerze, puźdra, wazy, figurki, charakteryzujące się barokowymi i rokokowymi formami i kolorowymi motywami zdobniczymi, właściwymi dla dwu pierwszych okresów działalności wymienionego ośrodka. Późniejsze, bardziej proste formy z jednobarwnym ornamentem, nierzadko w postaci architektonicznego pejzażu oraz kufle z cynowym dnem i pokrywą, pozostawały pod wpływem klasycystycznej mody.

Z ośrodka bolesławieckiego, sięgającego tradycjami cechowymi jeszcze XVI w., pokazano wyroby z XVIII i XIX w. w postaci kamionkowych, prążkowanych brązowych dzbanów lub dzbany i naczynia z reliefowymi białymi motywami kwiatów, gałązek, serca. Częściową ich kontynuacją są późniejsze wyroby, tj. z lat między pierwszą a drugą wojną światową i współczesne, powstałe po drugiej wojnie światowej. Niektóre, zarówno starsze, jak nowsze, charakteryzują się subtelną linią kształtów, czego przykładem może być duży zielony dzban dziewiętnastowieczny, bądź flakony i wazony według projektów obecnie żyjących plastyków. Na odrębną

uwagę zasługują różne kamionkowe naczynia z lat między pierwszą a drugą wojną światową o białej lub kremowej polewie, z charakterystycznym niebieskim albo brązowym ornamentem kropkowym, do których nawiązują także współczesne wyroby.

Z innych wyrobów manufakturowych pokazano tutaj jeszcze porcelanę walbrzyską w postaci części zastawy stołowej, jak filiżanki, patere, wazę, żardynierkę z ażurowanym obrzeżem i złoceniami.

W kontekście grupy ceramiki cechowej zgromadzono nadto w tej części wystawy wyroby określone jako „garncarstwo ludowe XVIII i XIX w.” Niektóre z nich nawet o dość osobliwych i nie spotykanych w tradycyjnej kulturze ludowej kształtach, z białą polewą i ze stosunkowo bogatym ornamentem modelowanym i malowanym w kolorze niebieskim, zielonym, kremowym. Uwagę zwraca przede wszystkim duży talerz o karbowanym równomiernie obrzeżu z motywem ptaszka i gałązek na dnie, oraz płaskie naczynie z półkolistą ścianką tworzącą wystające oparcie, zdobione malunkiem i kolumienkami na środku i obrzeżach oparcia, z datą 1723. Na wystawie brak jakichkolwiek bliższych informacji, które tłumaczyłyby pojawienie się takiego fenomenu. Wątpliwa jest bowiem jego „ludowość”. Argumentem negującym jest nie tylko jego osobliwa i dekoracyjna forma, ale także glazurowanie i malowanie, podobnie jak w przypadku pozostałych naczyń umieszczonych w tej samej gablocie. Wprawdzie wyroby takie mogły być wykonane na zamówienie, według określonego z góry projektu, lecz wydaje się mało prawdopodobne, aby wdrożony do produkowania stale tych samych naczyń wiejski garncarz wykonał nietypowe dla jego rzemiosła, unikatowe, nie powtarzające się w kulturze ludowej formy. Nie jest natomiast wykluczone, że mogły się one znaleźć w domu zamężnego kmiecia, przejęte po jakimś mieszczańinie, lub nawet nabyte celem wizualnego dorównania poziomowi życia wyższej społecznie klasie. Z drugiej strony wiadomo, że ludowi garncarze stosunkowo późno zaczęli stosować glazurowanie, wykonując nawet do czasów współczesnych naczynia tzw. zgrzebne — surowe. Białe i kremowe glinki, które wpłynęły na rozwój szlachetnej ceramiki, a wymagające wyższych temperatur wypału, w owym czasie w wiejskich warsztatach nie były w ogóle używane. Jak wykazują badania, glazurowanie na wsi znane jest dopiero od XIX w., podobnie jak zdobienie naczyń ornamentem¹ o urozmaiconych motywach roślinnych i zwierzęcych. Stare polskie ośrodki, jak Iłża, Bolimów, Łązek, Sokołów, Medynia Głogowska, techniki swoje udoskonaliły dopiero w XIX w., na co wpłynął nie tylko rozwój manufaktur, a potem fabryk porcelany, ale także fakt zniesienia przymusu cechowego i możliwość rozszerzenia rynków sprzedaży dla ludowych wytworów. Podobna sytuacja panowała najprawdopodobniej także na Śląsku, gdzie wspomniane zmiany mogły nastąpić tylko z niewielkim wyprzedzeniem. Należy zatem przyjąć, że zaprezentowane wyroby, określone w tej grupie jako ludowe, pochodzą z warsztatów cechowych, pracujących w miastach i miasteczkach śląskich niektórych okolic jeszcze do czasu pierwszej wojny światowej, a na Górnym i Cieszyńskim Śląsku nawet nieco dłużej (np. w Raciborzu, Skoczowie). Ten jednakże okres był też końcowym dla wszystkich miejskich i wiejskich warsztatów garncarskich na Śląsku. Kończyły się wraz ze śmiercią starych rzemieślników, a młoda generacja fachu tego już nie podejmowała. Odciągały ją zajęcia w wielkim przemyśle lub jeszcze inne, do których coraz chętniej odchodzili także mieszkańcy wsi. Dawne wyroby garncarskie, a potem ceramiczne, zastępowały produkty

¹ R. Reinfuss, *Garncarstwo ludowe*, Warszawa 1955, s. 14 - 20; L. Dubiel, *Cieszyńska ceramika ludowa*, „Polska Sztuka Ludowa” 1957, z. 4, s. 195 - 207.

fabryczne, zakładów rozwijających się z powodzeniem w różnych rejonach Śląska (Bolesławiec, Wałbrzych, Bogucice).

Dopiero w latach po drugiej wojnie światowej dało się zauważyć pewne ożywienie produkcji garncarstwa wiejskiego na Śląsku. Przybyli na te tereny osadnicy przenieśli tradycje ze swych rodzinnych stron, w tym i niektórzy garncarze. Na wystawie zaprezentowano np. wyroby Józefa Trześniowskiego, zamieszkałego w Gołędzinowie koło Trzebnicy, a kontynuującego tradycje wileńskie. Wyrabia on z brązowej gliny naczynia, sitka, małe i duże dzbanki, pękate garnce, płaskie garnki, talerze, dwojaki, skarbonki, kieliszki. Obok form starych, tradycyjnych, pojawiają się i nowe, wzorowane na produktach fabrycznych.

Tradycje wileńskie kontynuuje także Michał Podlipski i Janina Szczurek z Wrocławia — Kowali, wytwarzający w jednym warsztacie gładkie, szkliste, nieduże naczynia fladowane w kolorze ciemno-zielonym, brązowym i kremowym. Ten sposób zdobienia nigdy dotąd nie był stosowany przez miejscowe warsztaty garncarskie na Śląsku.

Innym przykładem ludowej ceramiki o bogatym wzornictwie są wyroby Kazimierza Woźniaka z Oławy, kontynuującego tradycje pokuckie. Są to rozmaite naczynia o kremowej polewie z zielonym, brązowym, niebieskim i złotym ornamentem rytym i wypełnianym kolorową gliną oraz malowanym. Mają one niespotykane tutaj formy, np.: butle, flaszki, czyli tzw. czutry, dzbanki, talerze i miski, naczynia na bryndzę, świeczniki jedno lub kilku ramienne, donice, np. w kształcie banana oraz zestawy stołowe, składające się z filiżanek, cukiernicy, dzbanuszek na śmietankę. Starsze formy nawiązują do używanych pierwotnie w kulturze pasterskiej i pastersko-rolniczej. Z czasem, zwłaszcza po ostatniej wojnie światowej, asortyment wyrobów wzbogacił się o nowe wzory, w których zachowane jednak tradycyjne sposoby zdobnicze.

Od opisanych przykładów znacznie różnią się wytwory z warsztatu Stefana Ślępczyńskiego, osiadłego w Działoszynie koło Zgorzelca, a pochodzącego z Lubelszczyzny. Mają one jasną polewę i nalepiony, plastyczny ornament roślinny, głównie w postaci róży i pączków. Są to większe i mniejsze naczynia oraz miniatury, trojaczki, sito i tzw. szabasówki.

Na odrębną uwagę zasługują tradycyjne śląskie wyroby garncarskie z XIX w., jak: podkurzacze pszczoł oraz np. trzyuszne naczynie z dziurkami w dolnej części brzuśca, które w swej formie nawiązują do szesnastowiecznego okazu produkcji cechowej. Szkoda, że ta właśnie grupa zabytków tak słabo została wyeksponowana i nie zaakcentowana jako ostatnie przykłady śląskich tradycji ludowych, przetrwałych już tylko w zbiorach muzealnych, a nie w warsztatowej kontynuacji. Szkoda również, że nie pokazano tutaj, w kontekście kultury ludowej, wyrobów manufakturowych, np. glinickich, raciborskich, tułowickich w postaci malowanych talerzy fajansowych, a także bolesławieckich kamionek, czyli buncłoki, które powszechnie były na wsiach całego Śląska jeszcze na początku XX w.

To splatanie się form naczyń i wyrobów miejscowej produkcji z importami i wytworami osiadających tutaj migrantów ma miejsce na Śląsku od najdawniejszych czasów po dzień dzisiejszy. Fakt ten wpłynął zapewne na ich różnicowanie się i szeroki wachlarz odmian; różne przy tym było ich przeznaczenie i funkcja. Szkoda, że w ekspozycji nie uwzględniono tego tak ważnego szczegółu. Wiele bowiem z prezentowanych okazów, zwłaszcza z wcześniejszych okresów, jest trudnych do zinterpretowania przy oglądaniu przez przeciętnego widza, któremu na pewno nasuwają się pytania, do czego służyły i jaką spełniały funkcję w kulturze.

Pominięcie górnośląskich i cieszyńskich ośrodków produkcji i znanych warszta-

tów ludowych, nie mówiąc już o tych, które istniały już poza południową granicą Śląska i stanowiły popularne importy w niektórych rejonach wskazuje, że organizatorzy wystawy ograniczyli się tylko do obszaru Śląska Dolnego, aczkolwiek tytuł wystawy mówi ogólnie o Śląsku. Nasuwa się jednak pytanie, czy wykorzystano przy tej sposobności wszystkie, a przynajmniej większość wyników badań prowadzonych na temat ceramiki na Śląsku? Wiadomo bowiem, że zagadnieniem tym zajmowały się nie tylko różne dyscypliny² naukowego środowiska wrocławskiego. Widzowi należało się zatem odpowiednie wyjaśnienie zarówno co do stanu wiedzy w tym zakresie, jak też uzasadnienie ograniczenia obszaru Śląska i niektórych luk czasowych. Tłumaczyłoby to pominięcie w ekspozycji pozostałych wytwórni i charakterystycznych ich znakowań, na które, poza materiałami archeologicznymi, nie zwrócono już potem uwagi.

Na wystawie tylko na początku pokazano piec garncarski — pierwszy, jaki odkryto z późnego okresu wpływów rzymskich. Czyż i w tym względzie nie należałoby się spodziewać pewnej konsekwencji? Mam tutaj na myśli działalność dotyczącą strony warsztatowej, czy też finalnej produktów, skoro już raz zwróciło się na to uwagę. Wprawdzie nawiązano do tego jeszcze na końcu wystawy, tj. w części etnograficznej, pokazując koło garncarskie i suszące się naczynia, ale uczyniono tak zapewne bardziej ze względów czysto ekspozycyjnych, a nie merytorycznych. Tym sposobem główny akcent wystawy spoczywa na rodzaju i zmienności form wytworów, w mniejszym stopniu — na zdobnictwie. Tymczasem warto było uwypuklić tutaj także tradycje rzemiosła garncarskiego i ceramicznego na Śląsku, sięgające zamierzonych czasów, a także fakt, że stanowiły one produkty miejscowej ludności, bądź pojawiały się jako element nowy, napływowy, nawarstwiający się lub rozwijający obok już istniejących.

Być może, odpowiedź na garść tych uwag autorzy wystawy zamieszczają w zamierzonym informatorze. Nie ukazał się on jednak ani na czas otwarcia wystawy, ani w grudniu 1981 r. Zresztą zakładając, że nie każdy ze zwiedzających ma możliwość korzystania z drukowanego informatora, lepiej tak przygotować ekspozycję aby była zrozumiała dla każdego.

Barbara Bazielić

BIŻUTERIA PÓLNOECNEJ DALMACJI

Nakładem Archeologicznego Muzeum i Etnograficznego Oddziału Muzeum Narodowego w Zadarze wydana została ostatnio książka *Nakit na tlu sjeverne Dalmacije od prapovijesti do danas* (Biżuteria na terenie północnej Dalmacji od pradziejów do dziś). Jest to obszerny katalog zabytków przygotowany do wystawy pod tym samym tytułem, jaką zorganizowały obydwie muzea i otwały w czwartek 23 lipca 1981 r. o godzinie 19 w Muzeum Archeologicznym w Zadarze. Całość opracowania składa się z trzech części, z których pierwsza, przygotowana przez pięciu autorów, zawiera wstęp i rozprawy, część druga obszerniejsza od poprzedniej, to katalog zabytków, a część końcowa jest zestawem fotografii oryginalnych ozdób, uwzględnionych w katalogu. Dla ogólnej charakterystyki można śmiało posłużyć się określe-

² Porównaj chociażby *Ceramika śląska XVIII i XIX w.* — informator wystawy Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu.

niem, że jest to przykład interdyscyplinarnego opracowania. Omówiono tutaj bowiem „Klejnoty w pradziejach północnej Dalmacji” (Šime Batović), „Klejnoty w dobie rzymskiego cesarstwa” (Boris Ilakovać), „Klejnoty w średniowieczu” (Radomir Jurić), „Klejnoty z galery koło wysepki Gnalić z końca XVI stulecia” (Branka Juraga) i „Ludowe klejnoty północnej Dalmacji” (Olga Oštrić).

Stosownie do historycznych okresów, uwzględnionych w rozprawach, przygotowana została część katalogowa, w której jedynie partia o klejnotach średniowiecznych jest innego autora (Branka Nedved), pozostałe opracowały wymienione powyżej osoby. Zamyka ją niezwykle cenna tablica, poprzedzająca zestaw ilustracji, na której rysunkami, według kolejnych przedziałów czasowych, przedstawiono typy i formy klejnotów w przejrzystym układzie. Wynika z niej, jakie ozdoby przetrwały niemal w niezmienionej kontynuacji po dzień dzisiejszy, jakie nie mają odpowiedników w późniejszych czasach, zanikły, bądź są nowszego pochodzenia. Brak kontynuacji zaznacza się np. w fibulach, spinkach, bransoletach, podczas gdy niektóre formy wiśniaków, pierścieni, nausznic przewijają się przez wszystkie czasy, a paciorkowe naszyjniki powtarzają się od pradziejów przez czasy rzymskie, średniowiecze, XVI w. do XIX i XX w., potwierdzone w ludowej kulturze północnej Dalmacji.

Do przygotowania omawianego opracowania i wystawy wykorzystano zarówno materiały pochodzące z badań wykopaliskowych, jak ze zbiorów różnych muzeów. Oprócz wspomnianych muzeów w Zadarze, eksponaty pochodzą jeszcze z muzeów w Splicie, Šibeniku, Biogradu, z muzeum sztuki sakralnej w Zadarze, ze skarbcza parafii w Ninie i Tkonie na Pašmanie. Postawiono sobie przy tym za cel nie tylko poznanie pewnego wycinka kultury na określonym terenie, lecz także ukazanie sposobów zdobienia ludzkiego ciała od najdawniejszych czasów do chwili obecnej, rozwój i charakterystyczne ich formy.

Ozdoby w postaci klejnotów pojawiają się w życiu człowieka od najdawniejszych czasów i świadczą o rozwoju gospodarki, stosunkach społecznych, o rozwoju i zmianach narodowości, wierzeniach oraz o całokształcie życia i kultury, o obyczajach i zwyczajach. Są także wyrazem ludzkich upodobań i poczucia piękna. W nich przejawia się nadto wiedza i stosunek człowieka do otaczającego świata. Pomimo tego wszystkiego nie jest łatwym zadaniem przedstawienie takiego kompendium, które prezentowałoby formy i zmiany biżuterii, zapożyczenia oraz przechodzenie ich i kontynuację od prehistorycznych do obecnych czasów i wykazanie wielowiekowego trwania na określonym terenie. Stąd w ekspozycjach muzealnych trudno uwzględnić całą problematykę i wystawy biżuterii prezentowane są rzadko i w wąskim zakresie.

Dzięki prowadzonym badaniom w Północnej Dalmacji i stałemu powiększaniu zbiorów oraz istniejącym już kolekcjom, można się było pokusić o próbę uchwycenia właściwości i specyfiki biżuterii tego terenu oraz wykazania, które jej formy są domorośle, rodzime i trwałe, a które przejęto i są obcego pochodzenia, skąd i jak tutaj dotarły, w jaki sposób wykorzystano obce wpływy i jak je przetworzono stosownie do miejscowych upodobań i potrzeb, oraz o ile nadal one służą i cieszyć się będą powodzeniem na przyszłość.

Wystawa i opracowanie ma posłużyć właśnie między innymi współczesnym twórcom i rzemieślnikom, którzy zajmują się wyrobem biżuterii i zachęcić ich do korzystania z wzornictwa przeszłości, dla spopularyzowania tradycyjnych wartości tych okolic. Jest to ważny moment, zwłaszcza w rozwoju turystyki.

Zebrane dotąd materiały nie pozwalają jednak na pokazanie pełnego zestawu biżuterii pn. Dalmacji wszystkich czasów. Brak np. dokumentacji starszego i średnie-

go okresu epoki kamiennej, jak również z środkowej części epoki brązu. Słabo znane są przykłady z okresu kamienno-miedzianego i wczesnego brązu, z okresu wędrówki ludów między V a VII w., późnego średniowiecza, oraz okresu między XII a XV w. Z czasu między XV a XVIII w. znane są tylko materiały z galery znalezionej w pobliżu wysepki Gnalić (XVI w.) Większość też zabytków z tego czasu znajduje się w kościołach i klasztorach bez należytej dokumentacji.

Bizuteria i zdobienie ciała ludzkiego związane są z ludzką kulturą od jej zarania. Należą do najtrwalszych przedmiotów i dlatego przetrwały się całe wieki. Pierwotnie miały magiczno-apotropeiczne znaczenie i wiara w tę moc przetrwała do obecnych czasów. Wiązano ją z zapewnieniem zdrowia i pomyślnego życia, płodności, powodzenia w łowach i z zapewnieniem pożywienia; a zatem ozdoby pomagały w skłanianiu sił przyrody, by działały na korzyść człowieka, uniemożliwiały dostęp złym siłom i od nich broniły. Stąd też wzięło się, zdaniem autora (Šime Batović), pierwotne pojmowanie wiary. W pradziejach ozdoby były bardzo skromne i rzadko spotykane. Należały do nich: skorupki ślimaków, muszle, zęby zwierzęce i kości zwierząt, niektóre kamienie nanizane i noszone wokoło szyi. Bardziej urozmaicone były ozdoby z metalu, zwłaszcza z miedzi, brązu, żelaza oraz złota i srebra młodszego kamienia. Šime Batović omawia je w pierwszej części swego artykułu na temat ozdób w pradziejach pn. Dalmacji, dzieląc przy tym ten czasokres na wczesny neolit, czyli fazę smilčićką, ubogą w ozdoby, średni neolit — fazę danilską, urozmaiconą pod względem ozdób i późny neolit — fazę hvarską, wyróżniającą się ozdobnymi szpilami, a pozostającą pod wpływem ozdób znanych z Bośni. Z okresu następnego — kamienno-miedzianego, czyli eneolitu (2500 - 2000), znanych jest tylko 5 ozdobnych przedmiotów, pochodzących z Privlaka, Kašića, Djevska; są to koraliki, wisiorki i płytka. Skromne też są znaleziska z epoki brązu — wczesniejszej fazy (2000 - 900), w przeciwieństwie do fazy późniejszej, z której znanych jest spono przykładów, pochodzących z 22 stanowisk. Są to fibule, różne rodzaje naszyjników, bransolety szerokie otwarte, wąskie zamknięte, spiralnie zwinięte, owinięte drutem, lub łączone ogniwami, dalej wisiorki przeważnie spiralne, iglice, klamry, ziarna bursztynu, rzadkie przykłady ziaren szklanych. Pojedyncze przedmioty miały bez wątpliwości symboliczne i magiczne znaczenie, zwłaszcza w życiu duchowym. Np. spiralnie zwinięte wisiorki oznaczały prawdopodobnie słońce. Symbolami słońca były też chyba pojedyncze motywy zdobnicze, jak krąg i czworokąt, swastyka i krzyż równoramienny na pochwie z Biljana. Ubóstwianie słońca było bardzo rozwinięte w epoce żelaza. Skorupy ślimaków były magicznym środkiem na płodność. Obok obcego pochodzenia, rozwija się tu miejscowa produkcja ozdób. W epoce żelaza (900 p.n.e. do pocz. I w. n.e.) ozdoby są urozmaicone i liczne, znane z 49 stanowisk. Po większej części ozdoby wykonane są z brązu i bursztynu, rzadziej ze srebra i ołowiu i innych materiałów, jak masa szklana, kość, kamień, glina; pojedyncze przedmioty są pozłacane. Są też wyroby z muszli. Można wśród nich wyróżnić ozdoby głowy, szyi, rąk, odzieży, jak: nausznice, naszyjniki, bransolety, pierścienie, wisiorki, iglice, spony, płytki, wiązadła i klamry, napierśniki; z bursztynu najczęściej spotykane były naszyjniki i spony. W całym okresie dominowały motywy geometryczne: trójkąt, kwadrat, okrąg, półokrąg, meandry, girlandy, zygzak, spirale, rogi, krzyż, swastyka, ptak, prążki, a później dochodzą do tego motywy postaci ludzkich, zwierzęcych i róża.

Następnie autor omawia szczegółowo wymienione formy ozdób, a na końcu ich symbolikę i symbolikę motywów oraz ich związek z wierzeniami i mitologią.

Ozdoby w okresie rzymskiego cesarstwa są kolejnym opracowaniem, przygotowanym przez Borisa Ilakovacia. Omawia je autor stosownie do ogólnie przyjętej

zasady: ozdoby głowy, szyi, rąk, odzieży — tułowia. Opiera się przy tym na materiałach, jakie pochodzą z wykopalisk dokonanych w 36 stanowiskach.

Ozdoby średniowieczne opracował Radomir Jurić. Autor stwierdza, że są one nadzwyczajne nie tylko ze względu na duże zróżnicowanie, ale także luksusowy wygląd, który był wynikiem społecznych, politycznych, kulturalnych i estetycznych czynników działających na terenie pn. Dalmacji między VII a XV wiekiem. Dzieli je na wyroby wsch. Gotów i wyroby związane z pracownikami Italii.

Na rozwój biżuterii średnich wieków duży wpływ wywarły importy bizantyńskie i frankońskie. Od IX w. wszystkie formy wyrabiano na miejscu, o czym świadczą np. znane nazwiska złotników wymienione w kronikach klasztornych oraz inne zapisy archiwalne. Jako ozdoby wsch. Gotów z pocz. VI w. autor wymienia: nausznicę, łukowate fibule — spony, klamry do pasa. Natomiast jako starochorwackie ozdoby z VIII - XV w. wymienia dwa typy nausznic srebrnych, połączanych i z brązu, naszyjniki ze szklanych ziaren, wisiorki stosunkowo rzadko używane, pierścienie w kilku wariantach z grobów kobiecych i dzieciennych, krzyżki — relikwiarze przeważnie roboty cerkiewnej. W drugiej fazie, tj. między IX a XII w., pojawiają się diademy, różne rodzaje nausznic, pierścienie z grobów męskich, kobiecych i dzieciennych, naszyjniki, spinki, wisiorki, sprzączki z męskich grobów. W fazie trzeciej, tj. od XII do XV w., dominują pierścienie z koroną, głównie z brązu, mniej z miedzi czy srebra, lecz przeważnie luksusowej roboty. Nie mało jest też nausznic, spotykanych także w licznych grobach innych rejonów Jugosławii, Czechosłowacji, Polski, Rosji, Ukrainy. Wykonane są głównie ze srebra lub połączane, czy złote, techniką filigranu, granulacji, ażurowania, odlewania. Obok nausznic pojawiają się także średniowieczne pieniądze. Dokumenty pisane wymieniają jeszcze „bośniackie pasy”, lecz nie wiadomo jak one wyglądały. Odpowiedników wymienionych form można się doszukiwać zdaniem autora w dalmatyńskim etnograficznym materiale wcześniejszego okresu. Znaleźiska bowiem na galarze zatopionej koło wysepki Gnalić w końcu XVI w., omówione przez Branko Juraga w następnym krótkim sprawozdaniu, są w zakresie ozdób bardzo skromne i nie wiążą się z dalmatyńską produkcją. Toteż brak właściwie jakichkolwiek przykładów ozdób pn. Dalmacji z czasu pomiędzy XV a połową XIX w. Znałe bowiem zabytki, należące do kultury ludowej, mimo że przekazywane z pokolenia na pokolenie, nie sięgają starszych czasów. Pisze o tym Olga Oštrić w artykule zatytułowanym *Ludowe ozdoby pn. Dalmacji*. Oprócz praktycznego znaczenia, ludowa biżuteria była zawsze uzupełnieniem ludowego stroju i świadczyła nie tylko o pozycji społecznej i sytuacji majątkowej właściciela, ale także o jego wrażliwości estetycznej oraz o upodobaniach danej grupy społecznej, co w przeszłości słło w parze z magiczno-apotropeiczną funkcją ozdób. Stąd w zachowanych przedmiotach, niezależnie od materiału, techniki wykonania i motywów dekoracyjnych przetrwały, dzięki przekazowi pokoleń, stare tradycje. Ozdoby te są wykonane z miedzi, mosiądzu, ołowiu, cyny, srebra w połączeniu ze złotem, ze szklanych paciorków, korałi, perłowej macy, skorup ślimaków, oraz z monet. Noszono je na głowie, w uszach, na szyi, na piersiach, w pasie i na rękach. Popularne są wyroby odlewane i filigranowe. Jedne z nich jako dzieło zawodowych złotników są wykonane ze szlachetniejszych metali, jak srebro, złoto. Nosili je nie tylko mieszkańcy Zadaru i okolicy, ale docierali do różnych nadmorskich miejscowości, nawet do Bośni. Złotnicy znali gusty kupujących i starali się je zaspokoić.

Drugą grupę stanowią ozdoby komponowane przez lud z detali kupowanych u profesjonalnych wytwórców i przetwarzane na własny sposób. Niektóre detale wytwarzali też sami wieśniacy, posługując się techniką odlewniczą. W pn. Dalmacji

wyróżnia się dwie historyczno-kulturowe strefy, co znajduje odbicie także w ozdobach. Z jednej strony jest to dynarskie, lądowe zaplecze, z drugiej — strefa adriatycka, obejmująca nadbrzeże i wyspy. Pomiedzy tym występują pośrednie rejony i kultury, jak Podgorje, wciśnięte głęboko w ląd, czy nizina Ravnih Kotara, oraz sąsiednie plato Bukovicy, gdzie była łatwiejsza komunikacja od morza w ląd i odwrotnie. W czasach tureckiego panowania istniała tu ożywiona migracja w różne bliższe i dalsze rejony, co znalazło także swój wyraz w ozdobach. W dynarskiej strefie typowym zdobniczym elementem były wisioiry przy splotach włosów o różnej miejscowej nazwie, składające się z czerwonych wełnianych frędzli, postronków skórzanych i bawełnianych, rzadziej z jedwabnych wstążek, połączone z monetami lub odlewanyimi półkulistymi formami, Panna młoda nagłówną chustkę miała odzobioną łańcuszkami i zwisającymi haczykami, połączonymi z innymi jeszcze metalowymi wisiorami. Jako ozdobę głowy wymienia autorka jeszcze iglice z dużą okrągłą główką, wykonane ze srebra lub pozłacane, techniką filigranu. Charakterystyczne były tutaj także ciężkie, filigranowe nausznice z dwoma lub trzema jednakowymi ziarnami.

Koło szyi noszono naszyjnik, często po kilka razem. Dziewczęta miały naszyjniki ze szklanych paciorków. Popularne też były paciorki zdobione emalią lub z monet o przeróżnej nazwie. Pieniądże w tych ozdobach były osiemnasto- lub dziesiętnastowieczne, znane z terenów niemieckich, francuskich, nawet japońskich i amerykańskich, a najmodniejszy był talar Marii Teresy. W naszyjnikach również występowały srebrne ziarna roboty filigranowej (tzw. *peružini*).

Urozmaiczone były ozdoby noszone na piersiach, a składające się z przezroczystych wisiorów. Najczęściej występował wisior z dwu- lub trójdzielnych płytek, przeważnie okrągłych.

Pasy, głównie rzemienne, długie nawet ponad 3 m, zdobione były odlewanyimi elementami o formie greckiej litery „sigma”. Do pasa dochodziły wisioiry i łańcuchy (šindžir) z kluczami i nożem do krojenia chleba. Łańcuszkami związywały kobiety także opanki. Do rzadkości natomiast należą ozdoby w połączeniu z haftowaną na piersiach koszulą. Zachowała się natomiast lukowata zapinka w formie fibuli (Ravni Kotari) ze spiralnie skręconymi wisiorami. Ciekawym przykładem z Murteru jest tekstylny plastron ozdobiony skorupkami ślimaków, który nosiły wdowy okolic Nina przy swoim stroju. Natomiast mężczyźni nosili przy kamizelkach odlewane w mosiądzu lub filigranowej roboty spinki i guziki, niekiedy nawet dużych rozmiarów. Ozdobnym był również pas nabijany geometrycznymi lub roślinnymi odlewanyimi motywami, połączonymi ze szklanymi oczkami. Przy pasie nosili pięknie zdobione kabury i noże oraz kieszonki — schowadełka (*barutnjača, mašnjača*) o różnym przeznaczeniu.

W strefie adriatyckiej odzież kobiecą uzupełniały srebrne lub złote ozdoby, przeważnie jubilerskiej roboty. Nagłówną chustkę przytrzymywano złotą lub pozłacaną igłą z okrągłą, filigranową główką, zakończoną nierzadko ptaszkiem, głową człowieka albo pękiem kwiatu. Noszono tutaj ponadto złote nausznice obrączkowe z wisiorami półksiężycy, złote naszyjniki z medaljonem czy szkaplerzem, bądź wykonane ze złotych filigranowych ziaren, nierzadko z ziarnem koralu. Do spinania kobiecych koszul służyły filigranowe, w formie kwiatu spinki. Biżuterię uzupełniały złote pierścienie obrączkowe.

Ozdoby w męskim stroju strefy adriatyckiej są bardzo skromne. Należały do nich spinki odlewane lub filigranowe o okrągłych główkach.

Muzeum Etnograficzne w Zadarze ma w zbiorach ponad 350 klejnotów. Poza tym przykłady ludowych ozdób pn. Dalmacji znajdują się jeszcze w zbiorach koś-

cielnych i klasztornych okolic Zadaru, nadto w muzeum w Splicie, Zagrzebiu oraz w Wiedniu.

Na koniec warto dodać, że każdy z artykułów zawartych w książce ma krótkie resumé w języku francuskim oraz dość obszerny wykaz literatury i mapkę omawianej części Dalmacji z zaznaczeniem znalezisk. Również w części katalogowej są odsyłacze do literatury, co w sumie świadczy o dużej wartości całej publikacji i o solidnym jej przygotowaniu.

Barbara Bazieli

WYSTAWA — IDEAL?

W polskiej szarzyźnie kulturalnej wystawy etnograficzne przywołują na myśl stereotypowe wyobrażenie izby wiejskiej: na środku kołowrotek, w kącie piec z malowanymi naczyniami, ława, stół, święte obrazy, pasiaki; lub skansenu: kilka chałup pokrytych równo przyszytą słomianą strzechą, żuraw studzienny, wiatrak. W tym wszystkim zaś panuje kurz i trudny do uchwycenia zapach drażniący powonienie, a u co wrażliwszych zwiedzających powodują nudności i bóle głowy. Wyblakłe, ledwo zauważalne afisze nieprzekonywująco zachęcają do zwiedzania. I co dziwne, gdziekolwiek pojechałby sobie taki obywatel, wszędzie dostrzega te same lub podobne, w zależności od stopnia percepcji, strzechy, a i kołowrotki „wszędę przędą równo”.

Przyczyny tego stanu rzeczy są znane — schematyzm ekspozycji, niedostateczne uwypuklenie jej regionalnego charakteru oraz brak akcentów ożywiających przedstawianą rzeczywistość.

Spróbujmy zatem zastanowić się, jakie warunki winna spełniać każda wystawa, by została odpowiednio przyjęta przez zwiedzających. Oto niektóre z nich:

- temat atrakcyjny i w miarę możliwości aktualny, tzn. będący próbą wyjścia naprzeciw społecznym oczekiwaniom ewentualnie powiązany z mijającymi rocznicami, okolicznościami (ważne jest też podkreślenie specyfiki danego tematu);
- autentyczność i oryginalność wystawy, sposobu eksponowania ułatwiająca dostarcie do widza;
- właściwa reklama będąca odbiciem rangi ekspozycji i jej organizatora; często sposób „sprzedania” decyduje o powodzeniu wystawy.

Sumując, całość winna dostarczyć odbiorcom mnóstwo oczekiwanych bądź nieoczekiwanych wrażeń pobudzających do myślenia i dyskusji, zaś osoby bardziej zainteresowane skłaniać do zgłębienia tematu.

Wystawą, w moim odczuciu spełniającą wspomniane wyżej wymogi, jest ekspozycja krakowskiego Muzeum Etnograficznego pt. „Matka Boska Częstochowska w polskiej sztuce ludowej i popularnej” (8 X - 30 XI 82).

Nad aktualnością i atrakcyjnością tematu wręcz nie wypada się rozwodzić. Obchodzony w całej Polsce jubileusz 600-lecia obecności obrazu Matki Boskiej w sanktuarium jasnogórskim rodzi w świadomości wielu pytanie: jak doszło do tego, iż jeden z wielu istniejących na polskich ziemiach wizerunków Maryi zdobył sobie tak powszechny kult i odegrał niepoślednią rolę w życiu narodu? Skąd przybył? W jaki sposób następowało przenikanie, rozszerzanie oraz zmiana kulturowego archetypu, którym jest owa ikona?

Obraz ten miał w przeszłości i posiada nadal szczególne znaczenie dla narodu polskiego. Dlaczego? Otóż jest to jeden z najstarszych istniejących Maryjnych obrazów kultowych na ziemiach polskich. Jego pochodzenie owiane jest legendą. Według jednej z wielu wersji, tej najbardziej znanej, autorem dzieła jest św. Łukasz. Z Ziemi Świętej poprzez Konstantynopol i Ruś dotarł obraz do Polski za sprawą księcia Władysława Opolczyka, który umieścił wizerunek w ufundowanym przez siebie klasztorze OO. Paulinów w Częstochowie w roku 1382 (zaświadcza o tym źródła pisane). Już wtedy ciągnęły tam pielgrzymki z Polski i krajów sąsiednich. Miejsce to nawiedzał nie tylko prosty lud, ale szlachta i królowie polscy, poczynając od Władysława Jagiełły. Fakt najbardziej znaczący w dziejach kultu częstochowskiej ikony miał miejsce w roku 1656 w katedrze lwowskiej, w której to król Jan Kazimierz w uroczystych ślubach ogłosił Matkę Boską Częstochowską Patronką narodu polskiego i jego Królową.

W ciągu sześciu wieków kultu owe specyficzne więzy duchowe łączące Polaków z Jasną Górą ulegały ciągłym przeobrażeniom. Znalazło to swój wyraz w sztuce i literaturze, licznych legendach, pieśniach i zwyczajach. Powszechnie wierzone, zwłaszcza po nieudanej próbie zajęcia klasztoru przez Szwedów w okresie Potopu iż jest to znak obecności Bożej, jaki otrzymał naród za pośrednictwem Czarnej Madonny. Żywotna aktualność tematu jest więc niepodważalnym atutem wystawy.

Autentyczność i oryginalność to kolejne jej plusy wykorzystane przez autorów: Aleksandrę Jacher-Tyszkową i Macieja Beiersdorfa oraz twórców oprawy plastycznej — Annę Mściwujewską-Wajdę i Leszka Wajdę. Różnorodność wątków formalnych i treściowych w polskiej sztuce ludowej (w powiązaniu z rzemiosłem i sztuką cechową) jakie narastały wokół obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w ciągu wieków to myśl przewodnia towarzysząca twórcom tej udanej ekspozycji.

Wystawę otwiera i zamyka kopia wizerunku jasnogórskiego (udostępniona przez OO. Paulinów ze Skałki), będąca jednocześnie punktem centralnym, od którego rozpoczyna się i kończy zwiedzanie. Cała zaś reszta jest ilustracją tego czym był i czym jest ów wizerunek w świadomości naszego narodu.

Na wystawie zaprezentowano, w układzie chronologicznym, eksponaty powstałe w okresie od pierwszej połowy wieku XVII, aż do początku lat 80-tych naszego stulecia. Pierwsze sale mieszczą obiekty najstarsze (XVII wiek), związane ze sztuką kościelną i przeznaczone dla potrzeb kultowych (obrazy wotywnne). Obok nich wiszą miedziane, obustronnie malowane szkaplerze i ryngrafy, pochodzące m. in. z czasów konfederacji barskiej. Typowe malarstwo częstochowskie reprezentują obrazy dwustrefowe (olej, płótno) przedstawiające postać Matki Eczkiej z Dzieciątkiem na rękę i świętych patronów na tle paulińskiego klasztoru. Nietypowym eksponatem, ze względu na rzadkość występowania techniki i surowca, jest tutaj marmurowa płyta z wyrytym wizerunkiem Maryi. Idąc dalej jesteśmy świadkami przeobrażeń, jakim ulegała twórczość tzw. warsztatów częstochowskich pod wpływem gustów ówczesnych odbiorców. Wiek XIX to okres masowej „produkcji” obrazów wykonanych techniką wysadzania i grzebykowania, zademnostrowaną na kilku kolejnych, niewykończonych pracach. Zróżnicowane pod względem wielkości, odznaczają się żywymi kolorami, bogatą ornamentyką (sztuczne kwiaty, złote lub srebrne gwiazdki itp.). Kolejne etapy ewolucji malarstwa to przejście od wizerunków Maryi wykonanych na szkło, poprzez ręcznie kolorowane miedzioryty i drzeworyty, do również ręcznie barwionych litografii z początku wieku XIX.

Grafika stanowi drugi równoległy nurt popularyzacji kultu obrazu jasnogórskiego. Bogactwo wariantów graficznych ukazujących wizerunek Czarnej Madonny, jego koronację czy dzieje, dzięki masowej i seryjnej produkcji (drukarnie) pozwala

uzmysłowić sobie, jak potężny był zasięg oddziaływania kultu Matki Boskiej Częstochowskiej.

Na wystawie pokazano m. in. male drzeworyty, miedzioryty tłoczone na pergaminie (XVII - XIX wiek), druki z modlitwami, obrazki dewocyjne drukowane w Polsce, Francji, Niemczech, Austrii, Czechach i na Węgrzech. Przedstawiono również drzeworyty ludowe w postaci obrazów tłoczonych (XVIII i XIX wiek).

Odrębny, niezwykle bogaty dział stanowi metaloplastyka: medale rocznicowe — 300 rocznica ślubów Jana Kazimierza, medaliki dewocyjne (z dodatkiem bursztynu, szkła i porcelany) oraz współczesne ryngrafy z akcentami patriotycznymi.

Przykładem wszechobecności kultu częstochowskiej Maryi i przywiązania doń, jest wizerunek obozowej Czarnej Madonny wykonany przez jednego z więźniów Oświęcimia.

Na koniec — współczesność. Elementem łączącym ją z epoką minioną, jest anonimowość twórców oraz masowość powstających dzieł. Zagadnienie współczesnych pielgrzymek przedstawia tzw. twórczość odpustowa, pamiątkarstwo dewocyjne, częściowo inspirowane przez pauliński konwent. I tu, niemal każdy przywołuje w pamięci swoje pierwsze wrażenia z pobytu w Częstochowie, poznaje starą butelkę na wodę ze źródła św. Barbary, wypalane w drewnie widoki z Jasną Górą, plastikowe znaczki z portretem Maryi, mieniące się w blasku światła medaliki. W niejednym albumie przechowywana jest fotografia pielgrzyma utrwalona na ekranie wraz postacią Jasnogórskiej Pani (niekiś na tle klasztoru z napisem „Pamiętaj o mnie!”). Dziś ekran ten wisi na ścianie (był projekt, aby w czasie trwania wystawy spełniał on swą pierwotną funkcję — niestety zabrakło papieru fotograficznego ...). Współczesna twórczość ludowa — płaskorzeźby, obrazy, kapliczki — wraz z doskonałymi fotogramami autorstwa Adama Bujaka (scenki rodzajowe ukazujące realia „pielgrzymowania do Jasnej Góry Częstochowskiej” oraz atmosferę jarmarku i kramików otaczających to miejsce) i śpiew pielgrzymów odtwarzany z magnetofonu podkreśla znaczenie i współczesną rolę obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w życiu religijnym naszego społeczeństwa.

Elementem łączącym wszystkie części wystawy, prócz wspomnianej już kopii sławnej ikony, jest funkcja kultowa obrazu w przeszłości zilustrowana poprzez fotografie miedziorytów, litografii i rycin przedstawiających Częstochowę jako miejsce licznych pielgrzymek. Odtworzony fragment wnętrza mieszkalnego z ołtarzykiem domowym oraz obrazy z przydrożnych kapliczek i sztandary kościelne, uwydatniają ciągle żywe więzy wizerunku Pani Jasnogórskiej z polską kulturą.

Należy jeszcze zwrócić uwagę na techniczną stronę ekspozycji. Kilkuletni okres przygotowań pozwolił organizatorom na zgromadzenie paru tysięcy obiektów z muzeów państwowych, kościelnych, klasztornych, a także z kolekcji prywatnych. Kolejnym, niezwykle ważnym krokiem były żmudne i długotrwałe prace konserwatorskie. Stan wielu eksponatów wymagał natychmiastowej i gruntownej restauracji, dzięki której niejedyn obraz przedłużył swoje istnienie odzyskując dawny blask. Nie wszystkim obiektom można było przywrócić ich pierwotny wygląd. Wczesniejsze, autentycznie przeprowadzone zabiegi renowacyjne nieodwracalnie zmieniły ich autentyczną szatę. Zastosowany chronologiczny układ ekspozycji podkreślający ewolucję tematu i ukazujący przejście od sztuki elitarniej do masowej, odpustowo-jarmarcznej produkcji, stanowi niezaprzeczalny walor wystawy. Zade-monstrowana w wielu przypadkach technologia wyrobu, (np. poszczególne etapy techniki wysadzania, przedstawione na kilku niewykończonych obrazach) pozwala widzowi na poznanie tajników ówczesnego rzemiosła malarskiego. Niezwykle ważnym akcentem jest ukazanie funkcji, jaką obraz jasnogórski pełnił w kulturze

i życiu narodu. Dokładne, zwięzłe podane informacje oraz dyskretne oświetlenie, w połączeniu z muzyką (w końcowej części ekspozycji) dają możliwość samodzielnej kontemplacji tematu.

Jedyny mankament stanowi nadmierne zagęszczenie obiektów wynikające ze skromnych warunków lokalowych. Utrudnia to w pewnym stopniu uchwycenie specyfiki poszczególnych działów ekspozycji. Dotyczy to szczególnie malarstwa — zajmuje ono połowę powierzchni wystawowej — gdzie wiszące „rama w ramę” obrazy zatracają swój indywidualny i niepowtarzalny charakter, a bogata kolorystyka każdego z nich zdaje się rozmywać w mnogości prezentowanych obrazów. Ta drobna — w kontekście całości wystawy — niedoskonałość znajduje usprawiedliwienie w chęci ukazania zwiedzającym ważności i żywotności tematu jasnogórskiego, a jednocześnie bogactwa i różnorodności w jakiej objawiało się jego istnienie w naszej kulturze.

Ekspozycja krakowska jest więc pierwszą w Polsce wystawą monograficzną przedstawiającą genezę i etapy przeobrażeń kultu Matki Boskiej Częstochowskiej w ikonografii polskiej.

Dodatkowym sukcesem organizatorów wystawy jest opublikowanie katalogu ilustrowanego pięknymi, kolorowymi reprodukcjami Jacka Kubięty i Wojciecha Staszkiwicza, z fachowym komentarzem Aleksandry Jacher-Tyszkowej. Staranna szata graficzna plakatu oraz liczne zapowiedzi, a także późniejsze, pozytywne recenzje w prasie, radiu i telewizji wystarczająco zareklamowały szerokiej publiczności wystawę krakowskiego Muzeum Etnograficznego.

Dla przeciętnego widza jest ona okazją do refleksji nad bogactwem naszej kultury tworzonej na przestrzeni dziejów przez liczne pokolenia przodków. Naukowcy zaś mają jedyną w swoim rodzaju okazję do przeprowadzenia wnikliwych i wieloaspektowych badań na tak dużej ilości materiałów i źródeł, jaką zaprezentowano w salach dawnego Ratusza na Kazimierzu.

Janusz Jaskulski

ETNOGRAFICZNE WYSTAWY CZASOWE ZORGANIZOWANE W 1981 ROKU

WOJEWÓDZTWO WARSZAWSKIE STOŁECZNE

M U Z E A

Warszawa, Muzeum Azji i Pacyfiku

„Z przeszłości Mongolii”

patrz — Etnograficzne wystawy czasowe zorganizowane w 1980 roku, *Lud* 1982, t. 66.

„W kręgu kultury Laosu”

Scenariusz: A. Ponikiewski, oprawa plastyczna: T. Walter. Ekspozycja: 31.03 - 21.06 w Galerii Nusantara w Warszawie, 250 eksponatów. Katalog i plakat.

„Ceramika doliny Kathmandu”

Scenariusz: Z. Filarski, oprawa plastyczna: M. Janiga. Ekspozycja: 31.03 - 21.06 w B.W.A. w Gdyni; czerwiec-lipiec w Muzeum Okręgowym w Gorzowie Wielkopolskim. 165 eksponatów. Katalog i plakat. Współorganizatorzy: B.W.A. Gdynia oraz Muzeum Okręgowe w Gorzowie Wielkopolskim.

„Sztuka ludowa Azji Środkowej i Kazachstanu”

Scenariusz i oprawa plastyczna: N. Syczowa. Ekspozycja: 24.04 - 10.05 w Centralnym B.W.A. „Zachęta” w Warszawie; 20.05 - 15.06 w B.W.A. w Katowicach. 70 eksponatów. Katalog i plakat. Współorganizatorzy: Państwowe Muzeum Sztuki Narodów Wschodu w Moskwie, Centralne B.W.A. w Warszawie, B.W.A. Katowice.

„Malediwy”

Scenariusz i oprawa plastyczna: B. Buczek-Płachtowa. Ekspozycja: 8.07 - 9.08 w Galerii „Nusantara” w Warszawie. Ok. 50 eksponatów i fotografie. Katalog, plakat.

Warszawa, Państwowe Muzeum Etnograficzne

„Sztuka i rękodzieło ludowe Cepelii”

Scenariusz: B. Golcz, oprawa plastyczna: W. Gałązka, komisarz wystawy: H. Olędzka. Ekspozycja: 13.01 - 31.05. 750 eksponatów. Katalog, plakat. Współorganizator: Związek Spółdzielni Rękodzieła Ludowego i Artystycznego „Cepelia”.

„Rzemiosło i sztuka Indonezji”

Scenariusz: M. Nowik. Ekspozycja: 15.01 - 28.02. w Muzeum Regionalnym im. W. Stachowiaka w Trzciance. 118 eksponatów. Folder. Współorganizator: Muzeum Regionalne w Trzciance; Ekspozycja: 13.11 - 31.12 w Muzeum Okręgowym w Jeleniej Górze. 142 eksponaty. Folder. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Jeleniej Górze.

„Rękodzieło ludów Maghrebu”

Scenariusz i oprawa plastyczna: M. Sztrantowicz. Ekspozycja: 27.01 - 31.05. 94 eksponaty. Katalog.

„Góralskie zdobnictwo w drewnie”

Scenariusz i oprawa plastyczna: A. Włodarz. Ekspozycja: otwarcie 10.02. 126 eksponatów. Katalog.

„Wystawa prac nadesłanych przez twórców ludowych na aukcję na rzecz Solidarności Wiejskiej”

Oprawa plastyczna: pracownicy PME. Ekspozycja: 1.05 - 10.05. Ok. 400 eksponatów. Organizator: Komisja Zakładowa NSZZ „Solidarność”.

„Stroje i ozdoby ludów egzotycznych”

Scenariusz: M. Nowik, E. Pachciarek, T. Walendziak, M. Sztrantowicz. Ekspozycja: 7.05 - 10.08 w Muzeum Okręgowym w Białej Podlaskiej. 289 eksponatów. Przewodnik. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej.

„Regionalne lalki świata”

Scenariusz: B. Golcz. Oprawa plastyczna: I. i K. Burnatowiczowie, komisarz wystawy: B. Kaznowska. Ekspozycja: 1 - 30.06. Informator. Współorganizator: Spółdzielnia Pracy Rękodzieła ludowego i Artystycznego im. St. Wyspiańskiego w Krakowie.

„Polska sztuka ludowa”

Scenariusz: A. Kurzątkowska. Ekspozycja: 23.06 - 31.08 w Muzeum w Gliwicach. 207 eksponatów. Współorganizator: Muzeum w Gliwicach.

„Świat Indian Ameryki Łacińskiej”

Scenariusz i oprawa plastyczna: T. Walendziak. Ekspozycja: 11.07.1981 - 28.02.1982. 59 fotogramów.

„Polskie stroje ludowe”

Scenariusz: G. Tkaczyk. Ekspozycja: 4.07 - 11.08 w Domu Kultury w Szczecinie. 41 kompletów strojów oraz tkaniny. Informator.

„Lalki narodów ZSRR”

Scenariusz: G. Babajanc, A. Ratnikowa, oprawa plastyczna: K. Burnatowicz. komisarze wystawy: A. Ratnikowa, B. Ogródowska. 325 eksponatów. Plakat. Współorganizator: Muzeum Etnografii Narodów ZSRR w Leningradzie.

„Kultura Afganistanu”

Scenariusz: M. Sztrantowicz. Ekspozycja: 9.10 - 30.12 w Muzeum Okręgowym w Koszalinie. 132 eksponaty. Folder. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Koszalinie.

„Rzeźba ludowa na północnym Mazowszu”

Scenariusz i oprawa plastyczna: H. Olędzka. Ekspozycja: 15.10 - 15.12 w Domu Kultury w Ciechanowie. Ok. 300 eksponatów. Współorganizator: Muzeum w Ciechanowie.

„Polskie tkaniny podwójne”

Scenariusz: G. Tkaczyk, oprawa plastyczna: K. Burnatowicz. Ekspozycja: 16.10 - 30.11.75 tkanin. Katalog, plakat.

„Polskie malarstwo naiwne”

Scenariusz: A. Kurzątkowska. Ekspozycja: 29.10 - 15.11 w Klubie MPiK w Częstochowie; 24.11 - 15.12 w Klubie MPiK w Bytomiu. 45 obrazów prezentujących 12 malarzy naiwnych. Informator.

„Świąteczne zdobnictwo wnętrza”

Scenariusz: B. Ogródowska, oprawa plastyczna: K. Burnatowicz. Ekspozycja: 19.12.1981 - 30.05.1982. 303 eksponaty. Katalog, plakat.

WOJEWODZTWO BIAŁSKOPODLASKIE

MUZEA

Biała Podlaska, Muzeum Okręgowe

„Ośrodek garnieński w Białej Podlaskiej”

patrz: Lublin, Muzeum Okręgowe.

„Stroje i ozdoby ludów egzotycznych”

patrz: Państwowe Muzeum Etnograficzne, Warszawa.

„Tkanina podlaska”

Scenariusz i oprawa plastyczna: C. Wrębiak. Ekspozycja: 28. 05 - 30. 06. 30 eksponatów. Informator, plakat.

WOJEWÓDZETWO BIAŁOSTOCKIE

MUZEA

Białystok, Muzeum Okręgowe

„Sztuka ludowa Białostocczyzny”

Scenariusz: H. Jakubowska, oprawa plastyczna: A. Szymamiuk. Ekspozycja: 22. 02 - 27. 03 w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu. 329 eksponatów. Ekspozycja: 15. 07 - 20. 03 w Muzeum Okręgowym w Białymstoku. Plakat.

„Współczesne ludowe malarstwo na szkle”

patrz: Muzeum Etnograficzne w Toruniu.

WOJEWÓDZTWO BIELSKIE

MUZEA

Bielsko - Biała

„Pszczynskie zapaski haftowane i tradycyjne kowalstwo ludowe”

Scenariusz: B. Turno, S. Then. Ekspozycja: 1. 08 - 1. 09. 47 eksponatów.

„Tkanina ludowa ze zbiorów muzeum okręgowego w Bielsku-Białej”

Scenariusz: B. Turno. Ekspozycja: 14. 11. 1981 - 15. 04. 1982. 36 eksponatów. Folder.

Wisła, Muzeum Beskidzkie — Oddział Muzeum w Cieszynie

„Rzeźba Stefana Miechówki z Ustronia”

Scenariusz: J. Krop, oprawa plastyczna: Z. Niemiec, W. Bękosz. Ekspozycja: marzec - kwiecień. Ok. 150 eksponatów.

„Prace A. Podzorskiego — założyciela muzeum i etnografa”

Scenariusz: J. Krop, oprawa plastyczna: Z. Niemiec, W. Bękosz. Ekspozycja: czerwiec - lipiec. Ok. 150 eksponatów.

Żywiec, Muzeum

„Wystawa pokonkursowa plastyki obrzędowej”

Scenariusz: M. Meres, oprawa plastyczna: B. Wrona. Ekspozycja: 23. 01 - 17. 03. 50 eksponatów.

„Zdobnictwo stroju górali żywieckich”

Scenariusz: L. Grajny, oprawa plastyczna: L. Grajny, J. Gąsiorek 47 eksponatów.

Instytucje niemuzealne

Wadowice, Wadowicki Dom Kultury

„Wystawa prac tkaniny artystycznej zespołu tkackiego przy Wadowickim Domu Kultury”

WOJEWÓDZTWO BYDGOSKIE

MUZEA

Chojnice, Muzeum Regionalne

„Hafty Heleny Grabkowskiej”

Scenariusz i oprawa plastyczna: F. Pabich. Konsultacja: pracownicy Muzeum Etnograficznego w Toruniu. Ekspozycja: 6.03 - 20.05. 68 eksponatów.

„Pokonkursowa wystawa twórczości ludowej Kaszub”

Scenariusz i oprawa plastyczna: K. Lemańczuk, konsultacja: pracownicy Muzeum Etnograficznego w Toruniu. Ekspozycja 6.06 - 20.10. 99 eksponatów. Plakat.

WOJEWÓDZTWO CIECHANOWSKIE

MUZEA

Pułtusk, Muzeum Regionalne

„Tkactwo, hafty i ceramika kupiowskiej Puszczy Białej”

Scenariusz: J. Śniegocki, oprawa plastyczna: K. Różańska. Ekspozycja: 25.07 - 28.08. 67 eksponatów. Plakat.

WOJEWÓDZTWO GDAŃSKIE

MUZEA

Gdańsk, Muzeum Narodowe. Oddział Etnografii w Oliwie

„Rzeźba ludowa Pomorza”

Scenariusz: T. Przała, oprawa plastyczna: W. Czerniewski. Ekspozycja: otwarcie: 19.11. 320 eksponatów. Informator, plakat.

Kartuzy, Muzeum Kaszubskie

„Garncarstwo ludowe Kaszub Środkowych”

Scenariusz: E. Parossa-Gierucka, konsultacja: T. Przała. Ekspozycja: otwarcie w lutym 1980. 76 eksponatów. Katalog.

Kościerzyna, Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzech

„Kaszubski park etnograficzny we Wdzydzech — wystawa informacyjna”

patrz: Etnograficzne Wystawy czasowe zorganizowane w 1980 r. Lud 1982, t. 66.

„Kaszuby — ziemia i ludzie” (wystawa fotograficzna)

Scenariusz: G. Jeske, G. Feil, oprawa plastyczna: G. Jeske. Ekspozycja: 18. 07 -
- 31. 07. 30 plansz ze zdjęciami fotograficznymi. Plakat.

Instytucje niemuzealne

Gdańsk, Wojewódzki Ośrodek Kultury

„Współczesna sztuka Kaszub Środkowych”

Scenariusz: K. Szałaśna, oprawa plastyczna: A. Bartkiewicz. Ekspozycja: 5 - 7. 05
w MDK w Kartuzach. 100 eksponatów; 28. 05 - 31. 12 w GOK w Sławoszyńcu woj.
Gdańsk. 50 eksponatów; 8. 07. 1981 - 31. 03. 1982. 60 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO GORZOWSKIE

MUZEA

Barlinek, Muzeum Regionalne

„Narzędzia pracy w gospodarstwie domowym”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Krupa. Ekspozycja: styczeń - czerwiec. 203
eksponaty.

„Technika na usługach człowieka — wczoraj a dziś”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Krupa. Ekspozycja: maj - sierpień. 151 eks-
ponatów.

Gorzów Wielkopolski, Muzeum Okręgowe

„Ceramika doliny Kathmandu”

patrz: Warszawa, Muzeum Azji i Pacyfiku.

„Nowe etnograficzne nabytki muzeum okręgowego w Gorzowie”

Scenariusz: I. Jasińska, oprawa plastyczna: W. Sadowski. Ekspozycja: 15. 05 -
- 30. 06. Ok. 80 eksponatów.

Międzychód, Muzeum Regionalne

„Rzeźba ludowa o tematyce muzycznej”

patrz: Poznań, Muzeum Etnograficzne, Oddział Muzeum Narodowego.

„Wielkopolska ludowa rzeźba sakralna”

patrz: Poznań, Muzeum Etnograficzne, Oddział Muzeum Narodowego.

„Haft ukraiński Stefanii Korzyńskiej”

Scenariusz: R. Skłodkowski, oprawa plastyczna: R. Skłodkowski, D. Schwendke.
Ekspozycja: 20. 10 - 15. 11. Ok. 30 eksponatów.

Międzyrzecz, Muzeum

„Staropolski piernik świąteczny”

patrz: Etnograficzne wystawy czasowe zorganizowane w 1980 r. Lud 1982, t. 66.

„Pokaz pisanek i palm wielkanocnych”

Scenariusz: J. Patorska, oprawa plastyczna: R. Patorski, Z. Bączkowski. Ekspozycja: 14.04 - 30.04. 71 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO JELENIOGÓRSKIE

MUZEA

Kamienna Góra, Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego

„Czepki śląskie i inne elementy ubioru kobiecego XIX w.”

Scenariusz i oprawa plastyczna: pracownicy Muzeum. Ekspozycja: listopad. 31 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO KALISKIE

MUZEA

Kalisz, Muzeum Okręgowe

„Świątki krakowskie w XIX w.”

patrz: Gliwice, Muzeum.

„Indianie Andów i dżungli peruwiańskiej”

patrz: Szczecin, Muzeum Narodowe.

WOJEWÓDZTWO KATOWICKIE

MUZEA

Będzin, Muzeum Zagłębia

„Kolorowe Zalipie”

patrz: Tarnów, Muzeum Okręgowe.

Bytom, Muzeum Górnośląskie

„Zdobnictwo stroju ludowego ziemi cieszyńskiej”

Scenariusz: B. Bazielić, oprawa plastyczna: plastyk Muzeum Śląskiego w Katowicach. Ekspozycja: 2.03 - 24.03. 106 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

„Powstania Śląskie w malarstwie nieprofesjonalnym”

Scenariusz: B. Bazielich. Ekspozycja: 7. 05 - 31. 05. 38 obrazów. Katalog, plakat.

„Współczesna sztuka ludowa”

Scenariusz: M. Kuczyńska, oprawa plastyczna: J. Szudlak. Ekspozycja: grudzień 1981 — marzec 1982. 271 eksponatów. Katalog, plakat.

Gliwice, Muzeum

„Rzeźba ludowa w zbiorach muzeum gliwickiego”

Scenariusz: G. Przybył, oprawa plastyczna: A. Hałka. Ekspozycja: 8. 01 - 13. 04 300 eksponatów.

„Świętki krakowskie z XIX w.”

Scenariusz: G. Przybył, oprawa plastyczna: P. Rondalski. Ekspozycja: 28. 05 - 30. 09 w Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej. Ok. 300 eksponatów. Katalog. Współorganizator: Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej.

„Polska sztuka ludowa”

patrz: Warszawa, Państwowe Muzeum Etnograficzne

Racibórz, Muzeum

„Malarstwo Katarzyny Gawłowej”

patrz: Kraków, Muzeum Etnograficzne

„Stroje ludowe w cieszyńskim”

Scenariusz: I. Bukowska-Floreńska, oprawa plastyczna: H. Piergies-Hlubek, M. Zawisła. Ekspozycja: 13. 10 - 31. 12. 230 eksponatów. Katalog. Współorganizator: Muzeum w Rybniku.

Zabrze, Muzeum

„Gobeliny Lubomiry Skulskiej”

Scenariusz: I. Pawlas-Kos, oprawa plastyczna: W. Prandzioch. Ekspozycja: 8. 01 - 29. 02. 15 eksponatów. Folder. Współorganizatorzy: Muzeum w Chrzanowie, Muzeum w Chorzowie, Muzeum w Rybniku.

„Malarstwo Ewalda Gawlika”

Scenariusz: I. Pawlas-Kos, oprawa plastyczna: W. Prandzioch. Ekspozycja: 23. 04 - 31. 05 w Klubie Towarzystwa Miłośników Zabrze „Pegaz”. 50 eksponatów. Informator.

„Temat powstańczy w plastyce nieprofesjonalnej”

Scenariusz: I. Pawlas-Kos, oprawa plastyczna: W. Prandzioch. Ekspozycja: 30. 04 - 30. 09. Ok. 50 eksponatów.

„Plastyka nieprofesjonalna GOP-u”

Scenariusz: J. Pawlas-Kos, plastyk muzealny z Bierkowic. Ekspozycja: 11. 05 - 5. 08 w Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu Bierkowicach. 111 eksponatów. Katalog, plakat. Współorganizator: Muzeum Wsi Opolskiej.

„W świecie malarzy wizjonerów”

Scenariusz: J. Pawlas-Kos, oprawa plastyczna: W. Prandzioch. Ekspozycja: 25. 06 - 20. 11. 95 eksponatów. Składanka.

WOJEWÓDZTWO KIELECKIE

MUZEA

Kielce, Muzeum Narodowe. Dział Etnografii

„Malarstwo i rzeźba Tadeusza Zaka ze wsi Łazy koło Kielc”
Scenariusz i oprawa plastyczna: B. Erber. Ekspozycja: otwarcie: 1.09. 50 eksponatów. Katalog, plakat.

„Współczesna rzeźba ludowa ze zbiorów muzeum narodowego w Kielcach”
Ekspozycja: 11.09. - 10.10 w Klubie MPiK Kielce-Czarnów. 50 eksponatów.

Instytucje niemuzealne

Kielce, Towarzystwo Przyjaciół Górnicztwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego

„Twórczość ludowa województwa kieleckiego”

Scenariusz: G. Longowik, oprawa plastyczna: S. Derewlanko. Ekspozycja: 12 - 13.09 w Nowej Słupi. Współorganizator: Wojewódzki Dom Kultury w Kielcach.

WOJEWÓDZTWO KOSZALIŃSKIE

Instytucje niemuzealne

Koszalin, Wojewódzki Dom Kultury

„Twórczość ludowa i pamiątkarska województwa koszalińskiego”

Scenariusz: R. Kozłowska, oprawa plastyczna: R. Kozłowska, E. Dudka. Ekspozycja: 31.07 - 27.08. 130 eksponatów. Katalog.

WOJEWÓDZTWO KRAKOWSKIE

MUZEA

Kraków, Muzeum Etnograficzne

„Malarstwo Katarzyny Gawłowej”

Scenariusz: J. Łodziński. Ekspozycja: 17.02 - 10.04 w Muzeum w Raciborzu. 25 eksponatów. Katalog. Współorganizator: Muzeum w Raciborzu.

„III Triennale Plastyki Nieprofesjonalnej”

Scenariusz: Z. Bisiak, A. Jackowski, oprawa plastyczna: A. Mściwujewska-Wajda. Ekspozycja: 27.04 - 31.05. Ok. 280 eksponatów. Katalog, plakat. Współorganizatorzy: Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury, Ministerstwo Kultury i Sztuki, Wojewódzki Dom Kultury.

Współczesna polska rzeźba ludowa"

Scenariusz: I. Łopuszańska, oprawa plastyczna: A. Mściwujewska-Wajda. Ekspozycja: 17.06 - 31.08. Ok. 300 eksponatów. Folder.

„Ludowe tkaniny dekoracyjne w Polsce”

Scenariusz: H. Bittner-Szewczykowa, oprawa plastyczna: A. Mściwujewska-Wajda. Ekspozycja: 28.09 - 15.11. Ok. 130 eksponatów. Folder

„Diabły polskie w kulturze ludowej”

Scenariusz: W. Grąbczewski, oprawa plastyczna: A. Mściwujewska-Wajda. Ekspozycja: 30.11.1981 - 10.03.1982. Ok. 250 eksponatów. Folder.

Kraków, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa

„Szopka krakowska 1981”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Barabaszevska. Ekspozycja: 6.12.1981 - 2.02.1982. 81 eksponatów. Folder.

Myślenice, Muzeum Regionalne

„Rzeźba Józefa Janosa”

Ekspozycja: 19.02 - 30.04. 31 eksponatów.

„Malarstwo Katarzyny Gawłowej”

Ekspozycja: 2.05 - 12.06. 20 eksponatów.

„Rzeźby Stanisława Skomielskiego i kwiaty bibułkowe”

Ekspozycja: 13.06 - 28.06. 115 eksponatów.

„Wieniec żniwne i dożynkowe”

Ekspozycja: 12.10 - 3.11. 20 eksponatów.

Instytucje niemuzealne

Kraków, Spółdzielnia Pracy Rękodziela Ludowego i Artystycznego im. St. Wyspiańskiego

„Regionalne lalki świata”

patrz: Warszawa, Państwowe Muzeum Etnograficzne; Wrocław, Muzeum Etnograficzne, Oddział Muzeum Narodowego.

WOJEWÓDZTWO KROŚNIENSKIE

MUZEA

Sanok, Muzeum Budownictwa Ludowego

„Fajanse polskie od połowy XIX w. do połowy XX w.”

Scenariusz: R. Grządziela, oprawa plastyczna: A. Szczepkowski. Ekspozycja otwarcie: czerwiec 1980 r. Ok. 600 eksponatów. Folder.

„Ikony ze zbiorów Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”

Scenariusz: J. Malinowska, Ekspozycja: 15.09 - 12.12 w Muzeum Regionalnym w Ostrowcu Świętokrzyskim, 45 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku.

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

M U Z E A

Lublin, Muzeum Okręgowe

„Zimowe obrzędy lubelszczyzny”

Scenariusz: D. Powiłańska-Mazur, oprawa plastyczna: K. Witkowska, Ekspozycja: 30.01 - 15.02 w Państwowej Filharmonii Lubelskiej, 87 eksponatów.

„Malowany fajans włocławski”

Scenariusz: E. Kępa, oprawa plastyczna: K. Witkowska, Ekspozycja: 20.02 - 20.03, 150 eksponatów, Plakat.

„Ośrodek garncarski w Białej-Podlaskiej”

Scenariusz: D. Powiłańska-Mazur, oprawa plastyczna: K. Witkowska, Ekspozycja: 27.03 - 27.05 w Muzeum Okręgowym w Białej Podlaskiej, 115 eksponatów. Informator, plakat, Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej.

„Kwiaty w sztuce ludowej”

Scenariusz: S. Dados, D. Powiłańska-Mazur, oprawa plastyczna: A. Kuśmierczyk-Mankiewicz, Ekspozycja: 29.04 - 30.07, 460 eksponatów, Katalog, Współorganizator: Stowarzyszenie Twórców Ludowych.

WOJEWÓDZTWO ŁOMŻYŃSKIE

M U Z E A

Ciechanowiec, Muzeum Rolnictwa im. K. Kluka

„Brańskie dywany dwuosnowowe”

Scenariusz: T. Romanowska, oprawa plastyczna: W. Bogucki, Ekspozycja: 8.03 - 26.04, 28 eksponatów.

„Walory estetyczne tkanin podlaskich”

Scenariusz: T. Romanowska, oprawa plastyczna: W. Bogucki, Ekspozycja: 8.12 1981 - 1.02.1982, 244 eksponaty.

Łomża, Muzeum Okręgowe

„Rzeźba i tkanina kurpiowskiej Puszczy Białej”

patrz: Etnograficzne wystawy czasowe zorganizowane w 1980 roku. Lud 1982, t. 66.

„Nabytki muzeum (część etnograficzna)” — 1975 - 1980

Scenariusz: W. Pawlak, oprawa plastyczna: S. Kędzielawski. Ekspozycja: 16.03 - 26.04. 61 eksponatów.

„Sierpecka rzeźba ludowa”

patrz: Sierpc, Muzeum i Park Etnograficzny.

WOJEWÓDZTWO MIEJSKIE ŁÓDZKIE

M U Z E A

Łódź, Muzeum Etnograficzne i Archeologiczne w Łodzi

„Lalki i kukielki filmowe”

Scenariusz: A. Woźniak. Ekspozycja: 30.01 - 25.01 w ZPB im. Kunickiego w Łodzi. 49 eksponatów.

„50 lat w służbie nauki i kultury”

Scenariusz: T. Laszczewska, oprawa plastyczna: J. Wieczorek, K. Wieczorek, J. Szymański-Glanc. Ekspozycja: 21.01 - 9.10. 500 eksponatów. Katalog, folder.

„Strój i tkanina regionów Polski środkowej

Scenariusz: E. Królikowska. Ekspozycja: 20.03 - 10.04 w Klubie MPiK w Zduńskiej-Woli. 122 eksponaty. Folder. Współorganizator: Klub MPiK w Zduńskiej-Woli.

„Plakat etnograficzny ze zbiorów MAiE w Łodzi”

Ekspozycja: 1.06 - 10.06 w MDK „Lodex” w Łodzi. 10 eksponatów.

„Demony polskie w widowiskach lalkowych i filmach animowanych”

Scenariusz: M. Pinińska. Ekspozycja: 30.06 - 1.07 w B.W.A. w Słupsku. 107 eksponatów. Współorganizator: B.W.A. w Słupsku.

„Życie codzienne wsi polskiej w rzeźbie ludowej”

Scenariusz: A. Pawlikowska, Z. Maik. Ekspozycja: 30.07 - 5.11 w ZPB im. Kunickiego w Łodzi. 49 eksponatów.

„Miary i wagi w tradycyjnej kulturze ludowej”

Scenariusz: A. Pawlikowska, Z. Maik. Ekspozycja: 5.11 - 31.12 w ZPB im. Kunickiego w Łodzi. 25 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO NOWOSĄDECKIE

M U Z E A

Nowy Sącz, Muzeum Okręgowe

„Współczesne malarstwo ludowe na szkłe z Paszyna”

Komisarz wystawy: M. Kroh, oprawa plastyczna: B. M. Magierowie. Ekspozycja: kwiecień - lipiec. Ok. 130 eksponatów. Katalog.

„Kultura ludowa Sądecczyzny”

Komisarz wystawy: E. Długosz. Ekspozycja: maj - czerwiec w Domu Kultury Zakładów Azotowych w Tarnowie. 210 eksponatów.

Rabka - Zdrój, Muzeum im. W. Orkana

„Wystawa pokonkursowa kapliczek”

Scenariusz: Z. Rak, B. Psowski. Ekspozycja: 1.01. - 2.03. Ok. 50 eksponatów. Plakat.

„Dawna rzeźba ludowa w fotografii Jacka Kubieny”

Scenariusz: J. Kubiena. Ekspozycja: 1.03 - 21.05. Ok. 40 fotogramów.

„Dziecko w sztuce ludowej”

patrz: Toruń, Muzeum Etnograficzne.

Zakopane, Muzeum Tatrzańskie im. T. Chałubińskiego

„Malarstwo na szkle Zofii Gąsienicy-Roj”

Scenariusz: H. Średniawa, oprawa plastyczna: E. Rodzik. Ekspozycja: styczeń - luty. 54 eksponaty.

„Malarstwo na szkle Władysława Walczaka Banieckiego i rzeźba Bronisława Bednarza”

Scenariusz: H. Średniawa, oprawa plastyczna: E. Rodzik. Ekspozycja: 4.03 - 7.04 w Tatrzańskim Towarzystwie Kulturalnym — Klub „Turnia”. 80 eksponatów.

„Rzeźba Jana Śmigacza, malarstwo na szkle Haliny Śmigaczowej”

Scenariusz: H. Średniawa, oprawa plastyczna: E. Rodzik. Ekspozycja: 8.04 - 7.06. 34 eksponaty.

„Malarstwo na szkle Barbary Walczak-Banieckiej i Rzeźba Wojciecha Sitarza”

Scenariusz: H. Średniawa, oprawa plastyczna: E. Rodzik. Ekspozycja: 14.07. - 6.09. 53 eksponaty.

„Dawna rzeźba ludowa Podtatrza i dawna rzeźba ludowa Podtatrza w fotografii Władysława Wenera”

Scenariusz: H. Średniawa, opracowanie plastyczne: E. Rodzik. Ekspozycja: 6.09 - 4.10 w Galerii BWA-Zakopane.

Zubrzyca Górna, Orawski Park Etnograficzny

„Wystawa rzeźby Alojzego Smiecha”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Pilich, konsultacja: G. Herzig-Wolska. Ekspozycja: 20.06 - 31.10. Ok. 25 eksponatów.

„Poplenerowa wystawa malarstwa”

Scenariusz i oprawa plastyczna: zespół artystów uczestniczących w plenerze konsultacja: G. Herzig-Wolska. Ekspozycja: 29.08 - 31.10. Ok. 90 eksponatów. Współorganizator: Sekcja Architektury Wnętrz ZPAF Kraków.

WOJEWÓDZTWO OLSZTYŃSKNE

MUZEA

Mragowo. Muzeum Ziemi Mragowskiej. Oddział Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie.

„Dawna warmińska rzeźba ludowa”

Scenariusz: E. Kotlińska, oprawa plastyczna: S. Kuś. Ekspozycja: 20.12.1980 - 7.10.1981. Ok. 60 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie.

„Tkanina ludowa na Warmii i Mazurach”

Scenariusz: E. Kotlińska, oprawa plastyczna: S. Kuś. Ekspozycja: 20.12.1980 - 7.10.1981. Ok. 60 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie.

Instytucje niemuzealne

Olsztyn. Wojewódzki Dom Kultury

„Sztuka Ludowa Warmii i Mazur”

Scenariusz: T. Korowaj, oprawa plastyczna: A. Wydorski. Ekspozycja: 25.09 - 30.09 w Wojewódzkim Komitecie Z.S.L. 70 eksponatów. Plakat. Współorganizator: Wojewódzki Komitet Z.S.L.

WOJEWÓDZTWO OPOLSKIE

MUZEA

Kluczbork. Muzeum im. Jana Dzierżona

„Pokonkursowa wystawa uli figuralnych — wystawa plenerowa”

Scenariusz i oprawa plastyczna: R. Pastwiński. Ekspozycja: 17.09 - 25.09 na skwerze obok pomnika ks. dr. Jana Dzierżona — Kluczbork. 18 eksponatów.

Opole. Muzeum Śląska Opolskiego

Wystawa pokonkursowa pl. „Plastyka ludowa i amatorska” z cyklu „Mój dom moja rodzina”

Scenariusz: E. Baczańska-Kuhl, oprawa plastyczna: R. Kował. Ekspozycja: 7.01 - 7.02. 169 eksponatów. Katalog.

„Opolska porcelana malowana”

Scenariusz: E. Baczańska-Kuhl, oprawa plastyczna: pracownicy Działu Etnografii. Ekspozycja: 16.04 - 2.07 w Muzeum w Namysłowie. 251 eksponatów.

Scenariusz: E. Baczańska-Kuhl, oprawa plastyczna: M. Mazur, E. Wijas-Grochol-ska. Ekspozycja: 7.07 - 13.11 w Muzeum w Grodkowie. 251 eksponatów.

„Plastyka Eugeniusza Marca malarstwo i rzeźba”

Scenariusz: E. Baczańska-Kuhl, oprawa plastyczna: R. Kowal. Ekspozycja: 25.04 -
- 18.05. 61 eksponatów. Katalog.

WOJEWÓDZTWO OSTROŁĘCKIE

MUZEA

Ostrołęka, Muzeum Okręgowe

„Strój i tkactwo kumpiowskie”

Scenariusz: M. Olszewska, oprawa plastyczna: L. Sokół. Ekspozycja: 10.09 - 4.10
w Ostrołęckim Domu Kultury. 38 eksponatów.

„Strój i tkactwo ludowe Puszczy Białej”

Scenariusz: B. Sokołowska. Ekspozycja: 20.10 - 7.11 w Wyszowskim Domu Kul-
tury „Hutnik”. 35 eksponatów. Współorganizator: Oddział Muzeum Okręgowego
w Wyszowie.

WOJEWÓDZTWO PIŁSKIE

MUZEA

Trzcianka, Muzeum im. Wiktora Stachowiaka

„Rzemiosło i sztuka Indonezji”

patrz: Warszawa, Państwowe Muzeum Etnograficzne.

WOJEWÓDZTWO PIOTROWSKIE

MUZEA

Piotrków Trybunalski, Muzeum Okręgowe

„Skrzynie ludowe malowane”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Pawłowska. Ekspozycja: 3.06 - 10.07. 18 ekspo-
natów. Plakat.

Radomsko, Muzeum Regionalne

„Linoryty Jana Nowaka”

Oprawa plastyczna: Z. Helfener. Ekspozycja: 10.01 - 26.02. 63 eksponaty. Katalog.
Współorganizator: Muzeum Etnograficzne w Krakowie

„Malowane skrzynie ludowe”

Oprawa plastyczna: Z. Helfener. Ekspozycja: 20.03 - 30.06. Ok. 150 eksponatów.

Plakat. Współorganizatorzy: Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu.

„Sztuka Nepalu”

Oprawa plastyczna: Z. Helfener, konsultacja: J. Kamocki. Ekspozycja: 10.07 - 20.12. Plakat. Współorganizator: Muzeum Etnograficzne w Krakowie.

WOJEWÓDZTWO PŁOCKIE

MUZEA

„Gacncarstwo ludowe Mazowsza”

Scenariusz: W. Dowłaszewicz, oprawa plastyczna: A. Klein, W. Dowłaszewicz. Ekspozycja: 21.03 - 14.06. Ok. 300 eksponatów. Plakat.

Sierpc. Muzeum i Park Etnograficzny

„Brańskie dywany dwuosnowowe”

Scenariusz: G. Czerwińska, oprawa plastyczna: T. Czerwiński. Ekspozycja: 8.06 - 26.06 w Sierpeckim Domu Kultury. 40 eksponatów.

„Kapliczki przydrożne”

Scenariusz: T. Czerwiński, oprawa plastyczna: J. Piotrowski. Ekspozycja: 1.07 - 31.08. 30 eksponatów.

„Exlibrysy Sławomira Chudzika”

Scenariusz: Sł. Chudziak, oprawa plastyczna: J. Piotrowski. Ekspozycja: 23.10 - 13.11 w Sali Biblioteki Miejskiej w Sierpcu. 500 eksponatów.

„Sierpecka rzeźba ludowa”

Scenariusz: T. Czerwiński, oprawa plastyczna: B. Naleśnik. Ekspozycja: 19.11 - 13.12 w Muzeum Okręgowym w Łomży. 230 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Łomży.

WOJEWÓDZTWO POZNAŃSKIE

MUZEA

Poznań, Muzeum Etnograficzne, Oddział Muzeum Narodowego

„Rzeźba ludowa o tematyce muzycznej”

Scenariusz: M. Baumann, oprawa plastyczna: K. Jasiewicz. Ekspozycja: 15.03 - 31.04 w Muzeum Regionalnym w Międzychodzie. 32 eksponaty. Współorganizator: Muzeum Regionalne w Międzychodzie.

„Wielkopolska rzeźba ludowa o tematyce muzycznej”

Scenariusz: M. Baumann, oprawa plastyczna: K. Jasiewicz. Ekspozycja: 5.05 - 31.09 w Muzeum Regionalnym w Międzychodzie. 25 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Regionalne w Międzychodzie.

Ekspozycja: 6.10 - 6.12 w Muzeum Regionalnym w Wolsztynie. 25 eksponatów.
Współorganizator: Muzeum Regionalne w Wolsztynie.

„Polska ceramika ludowa”

Scenariusz: R. Lewandowski. Ekspozycja: 1.06 - 31.12 w Muzeum Ziemi Średzkiej w Koszutach. 113 eksponatów. Folder. Współorganizator: Muzeum Ziemi Średzkiej.

Szreniawa, Muzeum Narodowe Rolnictwa

„Prace Stowarzyszenia Plastyków Amatorów z Wrocławia — Malarstwo, Grafika, tkanina, rzeźba”

Scenariusz: B. Zamelska. Ekspozycja: 20.05 - 14.08. 147 eksponatów. Katalog. Współorganizator: Stowarzyszenie Plastyków Amatorów we Wrocławiu.

„Rola Muzeum Narodowego Rolnictwa w Szreniawie w ochronie zabytków kultury materialnej wsi”

Scenariusz: B. Zamelska, M. Olejniczak, M. Sierszeńska, oprawa plastyczna: L. Głaz. Ekspozycja: 14 - 23.06 w pawilonie wystawowym Międzynarodowych Targów Poznańskich. 80 eksponatów.

„Życie kobiety wiejskiej”

Scenariusz: B. Zamelska, M. Zaradniak. Ekspozycja: otwarcie: 20.08 w Ośrodku Tradycji Kółek Rolniczych Pomorza Gdańskiego w Piasecznie koło Gniewu (woj. gdańskie). 42 eksponaty. Współorganizator: Ośrodek Tradycji Kółek Rolniczych Pomorza Gdańskiego.

„Regionalna wystawa pszczelarska”

Scenariusz: B. Zamelska, K. Pogonowska, oprawa plastyczna: N. Olczak. Ekspozycja: 4 - 9.12 w Urzędzie Wojewódzkim w Poznaniu. 27 eksponatów. Współorganizator: Wojewódzki Związek Pszczelarski.

WOJEWÓDZTWO RADOMSKIE

M U Z E A

112 a. Muzeum Regionalne

„Malarstwo nieprofesjonalne Jana Majdy z Iłży

Scenariusz: J. Bujanowski. Ekspozycja: 7.06 - 30.08. 48 eksponatów.

K o z i e n i c e, Muzeum Regionalne

„Koń w życiu i tradycji chłopskiej mieszkańców Puszczy Kozienickiej”

Ekspozycja: 14.03 - 15.04. 30 eksponatów. Współorganizatorzy: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Radomiu, Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu.

R a d o m, Muzeum Wsi Radomskiej

„Ludowe pisanki i palmy wielkanocne ziemi radomskiej”

Scenariusz: M. Jurecka, S. Rosiński, oprawa plastyczna: Z. Karbarz. Ekspozycja: 11.04 - 20.06. Ok. 500 eksponatów. Folder, plakat.

„Ludowa ceramika ziemi radomskiej”

Scenariusz: M. Jurecka, I. Szymczyk, oprawa plastyczna: Z. Karbarz, konsultacja: S. Rosiński. Ekspozycja: 11.07 - 14.09. Ok. 250 eksponatów.

„Malarstwo ludowe na szkle Janiny Jarosz z Zakopanego”

Scenariusz: A. Waclawek, A. Włodarz, oprawa plastyczna: A. Włodarz, konsultacja: S. Rosiński. Ekspozycja: 19.09 - 30.10. Ok. 160 eksponatów. Folder, plakat.

Szydłowiec, Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych

„Zabawki muzyczne ze zbiorów Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu”

Scenariusz: M. Jost, oprawa plastyczna: J. Wrąniewski. Ekspozycja: 5.12.1981 - 30.06.1982 w Muzeum Narodowym w Kielcach, 60 eksponatów. Katalog. Współorganizatorzy: Muzeum Zabawkarstwa i Muzeum Narodowe w Kielcach.

WOJEWÓDZTWO SIERADZKIE

MUZEA

Sieradz, Muzeum Okręgowe

„Piękno Ziemi Sieradzkiej”

Scenariusz: Z. Fiszer, E. Pająk, oprawa plastyczna: Z. Fiszer. Ekspozycja: 16.01 - 9.02. 322 eksponaty.

„Tradycyjna obrzędowość wsi woj. sieradzkiego”

Scenariusz: Z. Fiszer, M. Kaszuba, E. Pająk, oprawa plastyczna: Z. Fiszer. Ekspozycja: 20.06 - 15.09. Ok. 700 eksponatów. Katalog. Współorganizator: Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu.

WOJEWÓDZTWO RZESZOWSKIE

MUZEA

Kolbuszowa, Muzeum Kultury Ludowej

„Pasterstwo Karpat Rumuńskich”

Scenariusz: J. Pieczonka, konsultacja: A. Paluch. Ekspozycja: 1.03 - 31.05. 35 eksponatów. Współorganizator: Koło Naukowe Etnografów Uniwersytetu Wrocławskiego.

Łancut, Muzeum

„Sztuka ludowa okolic Łancuta”

Scenariusz i oprawa plastyczna: J. Majewski, konsultacja: K. Ruszel. Ekspozycja: 26.09.1981 - 31.03.1982. 400 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO SUWAŃSKIE

MUZEA

Suwałki, Muzeum Okręgowe

„Dywany dwuosnowowe Françoiszki Rybkowej”

Scenariusz: T. Gutzeit, oprawa plastyczna: T. Mróz, Ekspozycja: 15.06 - 20.09.
37 eksponatów.

„Tkaniny i koronki województwa suwańskiego”

Scenariusz: T. Gutzeit, Ekspozycja: 1.07 - 15.07 w Spółdzielni Pracy Ludowe
Rękodzieło Augustowskie w Augustowie. Ok. 150 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO SZCZECIŃSKIE

MUZEA

Szczecin, Muzeum, Muzeum Narodowe

„Sztuka i kultura Afryki Zachodniej”

patrz: Etnograficzne wystawy czasowe zorganizowane w 1980 r. Lud 1982, t. 66.

„Kultura Indian Andów i dzungli peruwiańskiej”

Scenariusz: J. Łapott, oprawa plastyczna: D. Boehlke, Ekspozycja: 4.11 - 31.12
w Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej w Kaliszu, 202 eksponaty. Składanka.
Współorganizator: Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej.

Instytucje niemuzealne

Szczecin, Wojewódzki Dom Kultury

„Wojewódzka wystawa plastycznej twórczości ludowej i amatorskiej”

Scenariusz: H. Orska, oprawa plastyczna: E. Kisiel-Gładkowska, konsultacja:
H. Boehlke, Ekspozycja: 6.12 - 13.12. Ok. 600 eksponatów. Katalog, plakat.

WOJEWÓDZTWO TARNOBRZESKIE

MUZEA

Sandomierz, Muzeum Okręgowe

„Ludowe instrumenty muzyczne”

Ekspozycja: 9.04 - 15.05. 78 eksponatów. Współorganizator: Muzeum Okręgowe
w Rzeszowie.

Instytucje niemuzealne

Tarnobrzeg, Wojewódzki Dom Kultury

„Błogosławieni szczerością — malarstwo Teofila Stelmacha z Turbii”

Scenariusz: J. Myjak. Ekspozycja: 10.01 - 30.01 w Zakładowym Domu Kultury W.S.K. w Gorzycach. 17 eksponatów. Katalog.

„Sztuka ludowa i folklor województwa tarnobrzeskiego”
(wystawa fotograficzna)

Scenariusz: J. Myjak. Ekspozycja: 20.01 - 20.02 w G.O.K. w Harasiukach woj. tarnobrzeskich; 23.02 - 15.03 w M.D.K. w Janowie Lubelskim. 40 fotogramów.

„Błogosławieni szczerością — malarstwo Weroniki Olesińskiej z Ossali”

Scenariusz: J. Myjak. Ekspozycja: 20.02 - 20.03 w W.D.K. w Tarnobrzegu. 25 eksponatów.

„Malarstwo Teofila Stelmacha”

Scenariusz: J. Myjak. Ekspozycja: 1.03 - 10.03 w MDK w Staszowie. 16 eksponatów.

„Pokonkursowa wystawa różgi weselnej”

Scenariusz: J. Myjak, oprawa plastyczna: T. Staszewski, konsultacja: K. Ruszel. Ekspozycja: 6.03 - 10.04. 21 eksponatów. Katalog.

Scenariusz: J. Myjak, oprawa plastyczna: M. Kącka, konsultacja: K. Ruszel. Ekspozycja: 20.04 - 10.05 w MDK w Janowie Lubelskim. 21 eksponatów. Katalog.

„Wycinanka opoczyńska”

Scenariusz: J. Myjak, oprawa plastyczna: M. Kącka, konsultacja: J. Łuczkowski. Ekspozycja: 1.10 - 30.10 w MDK w Janowie Lubelskim. 26 eksponatów.

„Rzeźba Andrzeja Tkacza”

Scenariusz: J. Myjak, oprawa plastyczna: T. Staszewski. Ekspozycja: 15.10 - 10.11. 20 eksponatów.

„63 rocznica odzyskania niepodległości w twórczości artystów”

Scenariusz: J. Myjak, oprawa plastyczna: T. Staszewski. Ekspozycja: 9.11. - 30.11. 30 eksponatów.

„Plastyka obrzędowa Marii Muchy”

Scenariusz: T. Papiież. Ekspozycja: 15.11 - 5.12 w GOK w Harasiukach.

WOJEWÓDZTWO TARNOWSKIE

M U Z E A

Bochnia, Muzeum im. prof. Stanisława Fischera

„Święci pańscy w obłokach — malarstwo i grafika”

Scenariusz: A. Wójcik, oprawa plastyczna: M. Wiśniewski. Ekspozycja: 27.10 - 13.12. 43 eksponaty.

Tarnów, Muzeum Okręgowe

„Dziwny świat innej sztuki”

Scenariusz: A. Bartosz, S. Potęga, oprawa plastyczna: A. Grabowski. Ekspozycja: 1.01 - 25.04. 150 eksponatów. Folder, plakat.

WOJEWÓDZTWO TORUNSKIE

MUZEA

Brodnica, Muzeum Regionalne

„Sztuka ludowa ziemi chełmińskiej”

patrz: Toruń, Muzeum Etnograficzne.

„Polski haft ludowy”

patrz: Toruń, Muzeum Etnograficzne

Toruń, Muzeum Etnograficzne

„Wisła w sztuce ludowej”

Scenariusz: A. Błachowski, oprawa plastyczna: N. Nicewicz, T. Tomaszewski
Ekspozycja: 13.03 - 31.05, 72 eksponaty.

„Sztuka ludowa Pałuk”

Scenariusz i oprawa plastyczna: T. Nemere, E. Bajraszewska, Ekspozycja: 1.04 -
- 3.05 w Świeckim Domu Kultury w Świeciu, 33 eksponaty. Współorganizator:
Świecki Dom Kultury.

„Sztuka ludowa ziemi chełmińskiej”

Scenariusz: L. Tyczyńska, oprawa plastyczna: L. Tyczyńska, S. Sorgolski, Ekspo-
zycja: 2.04 - 28.04 w Muzeum Regionalnym w Brodnicy, 24 eksponaty. Współ-
organizator: Muzeum Regionalne w Brodnicy.

„Współczesne ludowe malarstwo na szkle”

Scenariusz: A. Błachowski, Ekspozycja: 3.04 - 28.06 w Muzeum Okręgowym
w Białymstoku, 64 eksponaty. Współorganizator: Muzeum Okręgowe w Białym-
stoku.

„Malarstwo na szkle Władysława Walcza-Banieckiego”

Scenariusz: A. Błachowski, Ekspozycja: 9.04 - 31.05, 45 eksponatów.

„Kultura materialna Pałuk”

Scenariusz i oprawa plastyczna: 15.04 - 15.09 w Muzeum w Biskupinie, 108 ekspo-
natów. Współorganizator: Muzeum w Biskupinie.

„Dziecko w sztuce ludowej”

Scenariusz: B. Psarski, oprawa plastyczna: W. Kopytek, Ekspozycja: 1.06 - 4.09
w Muzeum im. Wł. Orkana w Rabce, 26 eksponatów. Współorganizator: Muzeum
im. Wł. Orkana.

Scenariusz i oprawa plastyczna: T. Nemere, M. Słupecki, Ekspozycja: 30.11 -
- 12.12 w Świeckim Domu Kultury w Świeciu, 72 eksponaty. Współorganizator:
Świecki Dom Kultury.

„Świat dziecka wiejskiego”

Scenariusz: A. Baranowska, K. Skowronek, oprawa plastyczna: F. Michałek.
Ekspozycja: 16.06 - 11.10, 107 eksponatów. Plakat.

„Wycinanka polska”

Scenariusz: A. Błachowski. Ekspozycja: 4.08 - 4.10 w Muzeum Wsi Opolskiej — Opole Bierkowiec. 105 eksponatów.

„Obrazy na szkło Władysława Wałczak-Banieckiego”

Oprawa plastyczna: E. Bajraszewska. Ekspozycja: 14.08 - 2.09 w Zakładowym Domu Kultury „Prząśniczka” w Toruniu. 30 eksponatów.

„Tkanina ludowa w zbiorach Muzeum Etnograficznego w Toruniu”

Scenariusz: J. Łukasiewicz, A. Szabla, oprawa plastyczna: J. Pietrzyk. Ekspozycja: 28.10 - 12.12. 142 eksponaty.

„Polski haft ludowy”

Scenariusz i oprawa plastyczna: K. Skowronek, I. Wronkowska. Ekspozycja 10.12.1981 - 14.03.1982 w Muzeum Regionalnym w Brodnicy. 97 eksponatów
Współorganizator: Muzeum Regionalne w Brodnicy.

WOJEWÓDZTWO WŁOCŁAWSKIE

MUZEA

Włocławek, Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej.

„V biennale fajansu włocławskiego”

Scenariusz: J. Dąbrowska, oprawa plastyczna: S. Lackowski. Ekspozycja: 26.09.81 - 31.01.1982. 800 eksponatów. Katalog, plakat. Współorganizatorzy: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Włocławskie Zakłady Ceramiki Stołowej.

Instytucje niemuzealne

Ciechocinek, Urząd Miejski

„Rzeźba ludowa Kujaw”

Scenariusz i oprawa plastyczna: I. Święch. Ekspozycja: 7.06 - 14.06 w Klubie „Promień”. 39 eksponatów.

WOJEWÓDZTWO WROCŁAWSKIE

MUZEA

Wrocław, Muzeum Etnograficzne

„Szopki ludowe na Dolnym Śląsku”

patrz: Etnograficzne wystawy czasowe zorganizowane w 1980 r. Lud 1982, t. 66

„Drewniane budownictwo wiejskie w Bogatyni — Fotografie J. Waleckiego”

Scenariusz: K. Różycka, konsultacja: E. Jęczalik. Ekspozycja: 7.09 - 31.05. 38 fotografii. Współorganizator: Biuro Studiów i Dokumentacji Zabytków.

„Ule figuralne II” — wystawa pokonkursowa

Scenariusz: M. Gołubkow, oprawa plastyczna: J. Chodurski. Ekspozycja: 16.05 - 29.06 w Ogrodzie Botanicznym we Wrocławiu. 21 eksponatów. Katalog.

„6000 lat ceramiki na Śląsku”

Scenariusz: J. Gołubkow, M. Gołubkow, M. Starzewska, oprawa plastyczna: E. Kosińska. Ekspozycja: 4.11.1981 - 7.03.1982 w Muzeum Archeologicznym we Wrocławiu. 460 eksponatów. Katalog. Współorganizatorzy: Muzeum Archeologiczne, Muzeum Narodowe.

„XVI wojewódzki przegląd plastyki amatorskiej”

Oprawa plastyczna: T. Wroński, komisarz: S. Schmidt. Ekspozycja: 5.12.1981 - 21.02.1982 r. 192 eksponaty. Katalog, plakat. Współorganizator: Wojewódzki Dom Kultury we Wrocławiu.

„Regionalne lalki świata”

Scenariusz: K. Różycka, oprawa plastyczna: E. Kosińska, konsultacja: A. Jennerowa. Ekspozycja: 11.12.1981 - 23.12.1982 r. 344 eksponaty. Informator. Współorganizator: Spółdzielnia Rękodzieła Ludowego i Artystycznego im. St. Wyspiańskiego w Krakowie.

WOJEWÓDZTWO ZAMOJSKIE

M U Z E A

Biłgoraj, Muzeum Rzemiosł Ludowych

„Pejzaże biłgorajskie w grafice Edmunda Szubiaka i obrazach Stanisławy Pudełkiewicz”

Ekspozycja: 3.01 - 15.03. 17 eksponatów.

„Zajęcia gospodarskie i rzemiosło wiejskie w rzeźbie ludowej”

Ekspozycja: 1.10 - 31.12. 14 eksponatów.

Tomaszów Lubelski, Muzeum Regionalne im. J. Petera

Wystawa pokonkursowa — „Sztuka ludowa zamojszczyzny”

Scenariusz: Z. Świtka, oprawa plastyczna: M. Zalewa, konsultacja: M. Lorentz. Ekspozycja: 1.01 - 23.02. 230 eksponatów. Plakat.

„Malarstwo ludowe Marii Nowak”

Scenariusz i oprawa plastyczna: Z. Świtka. Ekspozycja: 1.05 (wystawa jednodniowa) w Tomaszowskim Domu Kultury. 30 eksponatów. Plakat.

„Wycinanki Jadwigi Kargol”

Scenariusz i oprawa plastyczna: Z. Świtka. Ekspozycja: 1.05 (wystawa jednodniowa) w Tomaszowskim Domu Kultury. 40 eksponatów. Plakat.

„Malarstwo ludowe Jana Sidora”

Scenariusz i oprawa plastyczna: Z. Świtka, konsultacja: B. Fus. Ekspozycja: 1.07 - 31.08. 46 eksponatów. Plakat.

WYSTAWY ZAGRANICZNE ZORGANIZOWANE W 1981 ROKU

CZECHOSŁOWACJA

Bratysława

„Dziecko w polskiej sztuce ludowej”

Scenariusz i oprawa plastyczna: T. Nemere. Ekspozycja: 1.10 - 11.10 w Ośrodku Informacji i Kultury Polskiej w Bratysławie. 335 eksponatów. Organizatorzy Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Bratysławie.

NIEMIECKA REPUBLIKA DEMOKRATYCZNA

Berlin

„Polska wycinanka ludowa”

Scenariusz: A. Błachowski, oprawa plastyczna: A. Błachowski, R. Tubaja. Ekspozycja: 6.08 - 25.08 w Ośrodku Informacji i Kultury Polskiej w Berlinie. 91 plansz. Organizatorzy: Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Berlinie.

Lipsk

„Powstania śląskie w plastyce nieprofesjonalnej”

Scenariusz: M. Lipa-Kuczyńska, oprawa plastyczna: K. Kaczko. Ekspozycja: 7.05 - 16.07 w Ośrodku Informacji i Kultury Polskiej w Lipsku. 30 eksponatów. Informator, katalog. Organizatorzy: Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Lipsku.

„Lalki filmowe i teatralne”

Scenariusz: M. Pinińska. Ekspozycja: 1.05 - 30.06 w Ośrodku Informacji i Kultury Polskiej w Lipsku. 109 eksponatów. Folder. Organizatorzy: Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Lipsku.

REPUBLIKA FEDERALNA NIEMIEC

Brema

„Forschung Kunst und Kultur im Westafrika”

Scenariusz: B. Szerniewicz, W. Filipowiak. Ekspozycja: 11.11.1981 - 4.01.82 w Übersee Museum w Bremie. 408 eksponatów. Katalog, plakat. Organizator: Muzeum Narodowe w Szczecinie.

Lubeka

„Forschung Kunst und Kultur im Westafrika”

Scenariusz: B. Szerniewicz, W. Filipowiak. Ekspozycja: 13.09 - 25.10 w Muzeum am Dom w Bremie. 408 eksponatów. Katalog, plakat. Organizator: Muzeum Narodowe w Szczecinie.

ZWIĄZEK SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RADZIECKICH

Leningrad

„Lalki i widowisko”

Scenariusz: M. Pinińska. Ekspozycja: 17.02 - 22.03 w Państwowym Muzeum Etnografii Narodów ZSRR w Leningradzie. 480 eksponatów. Organizatorzy: Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, Państwowe Muzeum Etnografii Narodów ZSRR w Leningradzie.

Tallin

„Lalki i widowisko”

Scenariusz: M. Pinińska, A. Woźniak. Ekspozycja: 7.04 - 3.05. Memorialnyj Muziej im. E. Vilde, A. Ch. Tammsaare w Tallinie. 480 eksponatów. Organizatorzy: Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, Memorialnyj Muziej im. E. Vilde, A. Ch. Tammsaare w Tallinie.

Iwona Grzelakowska

PROTOKÓŁ Z LVIII SPRAWOZDAWCZO-WYBORCZEGO WALNEGO
ZGROMADZENIA DELEGATÓW POLSKIEGO TOWARZYSTWA
LUDOZNAWCZEGO, PRZEPROWADZONEGO W KALISZU
W DNIACH 10 - 11 WRZEŚNIA 1982

LVIII Sprawozdawczo-Wyborcze WZD odbyło się w sali Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Kaliszu. Zgromadzenie otworzył prof. dr Franciszek Wokroj, Prezes ZG. Zapropował następujący porządek obrad: 1) Otwarcie Zjazdu, 2) Powołanie Prezydium WZD i Komisji Wnioskowej, 3. Odczytanie protokołu z LVII WZD w Opolu, 4. Przedstawienie sprawozdań: Sekretarza Generalnego, Skarbnika, Głównej Komisji Rewizyjnej, Sądu Koleżeńskiego i Rady Naukowo-Wydawniczej, 5. Dyskusja nad sprawozdaniami, 6. Głosowanie nad udzieleniem absolutorium ustępującym władzom PTL, 7. Przeprowadzenie wyborów nowych władz PTL na następną, 3-letnią kadencję (wybory Komisji: Matki, Skrutacyjnej), 8. Sprawozdania Oddziałów PTL i innych jednostek organizacyjnych Towarzystwa, 9. Dyskusja nad sprawozdaniami i zgłaszanie wniosków, 10. Sprawozdanie Komisji Wnioskowej, 11. Wolne głosy.

Zebrani jednogłośnie przyjęli zaproponowany porządek obrad. Prof. Wokroj ponownie zabrał głos i przedstawił w zarysie działalność Towarzystwa i jego władz w upływającej kadencji oraz najistotniejsze przedsięwzięcia i kierunki pracy.

Ad 1-2. Zebrani wybrali Prezydium WZD w następującym składzie: prof. dr Z. Jasiewicz z Oddziału w Poznaniu, dr L. Malicki z Oddziału w Gdańsku; p. J. Mićał z Oddziału w Łańcucie. Powołano także Komisję Wnioskową pod przewodnictwem dr Janusza Kamockiego z Oddziału w Krakowie. Następnie ponownie zabrał głos prof. Wokroj i przedstawił sylwetki zmarłych członków naszego Towarzystwa. Zebrani chwilą ciszy uczcili ich pamięć. Mówca ponowił apel o składanie do Redakcji Czasopisma „Lud” życiorysów i wspomnień pośmiertnych o zmarłych osobach z grona działaczy PTL.

Ad 3. Przewodnictwo obrad objął prof. Z. Jasiewicz. Następnie mgr A. Kuczyński odczytał protokół z poprzedniego, LVII WZD przeprowadzonego w Opolu w dniach 11 - 12 września 1981 r. Protokół przyjęto bez zastrzeżeń.

Ad 4. Z-ca Sekretarza Generalnego, mgr A. Kuczyński, przedstawił zebrany

sprawozdanie zbiorcze wszystkich agend PTL, przygotowane przez Sekretarza Generalnego, doc. dr hab. Barbarę Bazieliich.

Kolejny referent, Skarbnik ZG PTL, dr Stanisław Chmielowski odczytał sprawozdanie finansowe Towarzystwa oraz zapoznał zebranych z preliminarem budżetowym PTL na rok 1983.

Problemy i zasady pracy Rady Naukowo-Wydawniczej przedstawił jej przewodniczący, prof. dr Z. Jasiewicz. Zapoznał zebranych z głównymi kierunkami dotychczasowej działalności Rady, które dotyczyły przede wszystkim ustalenia możliwości działalności wydawniczej Towarzystwa. Sprawami tymi z ramienia Rady zajmował się mgr Antoni Kuczyński — Zastępca Sekretarza Generalnego ZG PTL, nieetatowy Pełnomocnik ZG PTL d/s Wydawniczych, który wniósł wiele wysiłku w reaktywowanie poszczególnych sekcji wydawniczych Towarzystwa. Dotyczyło to przede wszystkim wstawienia do planu wydawniczego na rok 1983 pracy dr M. Gawęckiego pt. „Wież środkowego i północnego Afganistanu. Przeobrażenia społeczno-kulturowe w XIX i XX w.” i formalne załatwienie wszystkich spraw związanych z drukiem tej pracy, które załatwiano w Biurze Bibliotek i Wydawnictw PAN, Głównym Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk oraz Departamencie Książki Ministerstwa Kultury i Sztuki. Ponadto w planie tym znalazły się jeszcze: Praca J. Wielka pt. „Strój Lachów Limanowskich”, mająca stanowić 32 zeszyt Atlasu Polskich Strojów Ludowych oraz praca dr S. Chmielowskiego pt. „Geneza, rozwój i zróżnicowanie strojów ludowych Wielkopolski”, przewidziana do druku w ramach serii Prace i Materiały Etnograficzne. Zdaniem prof. dr Z. Jasiewicza Rada Wydawniczo-Naukowa w okresie przejściowym między LVII a LVIII WZD wniosła duże zasługi w stworzenie odpowiedniego klimatu na rzecz reaktywowania działalności wydawniczej Towarzystwa, która począwszy od połowy lat siedemdziesiątych stopniowo zamierała. Zdaniem referującego te sprawy Rada właściwie na tym powinna zakończyć swą działalność i jako jej przewodniczący prof. dr Z. Jasiewicz złożył rezygnację z przewodnictwa Rady. Jego zdaniem kwestie dalszego istnienia Rady winny stanowić przedmiot szczegółowych rozważań nowych władz Towarzystwa, które w tym względzie powinny jasno sprecyzować swoje stanowisko, tak aby działalność Rady nie kolidowała z działalnością tzw. Komitetu Redakcyjnego, sprawującego *in nomine* koordynację prac redakcyjnych w ramach poszczególnych serii. W uzupełnieniu do tych kwestii zabrał głos mgr A. Kuczyński — Zastępca Sekretarza Generalnego PTL, który całkowicie poparł wniosek prof. dr Z. Jasiewicza. Poinformował on zebranych, że w trakcie przygotowywania tzw. „Raportu o stanie wydawnictw PTL” przygotowywanego na jedno z posiedzeń Prezydium ZG PTL w roku 1982 nie spotkał się w dokumentacji poszczególnych agend ZG PTL z jakąkolwiek działalnością ze strony tzw. „Komitetu Redakcyjnego”, którego skład publikowany jest każdorazowo w ukazujących się pozycjach Towarzystwa. Stan ten zdaniem mgr A. Kuczyńskiego jest stanem nienormalnym i wymaga zajęcia jednoznacznego stanowiska ze strony nowowybranego Zarządu Głównego. Odnosi się to również do składów redakcyjnych poszczególnych serii, które wymagają uaktualnienia. Na dzień dzisiejszy jest bowiem taka sytuacja, że przewodniczący komitetów redakcyjnych — z wyjątkiem „Ludu”, „DWOK”-u, „Literatury Ludowej”, „Łódzkich Studiów Etnograficznych” i „Atlasu Polskich Strojów Ludowych” — nie przejawiają chęci pracy w ramach tych komitetów, a w pewnym sensie winę za zamarcie serii ponoszą również Oni. W konsekwencji powstała taka sytuacja, że na nowo trzeba odtwarzać działalność wydawniczą, a nowowybrany Zarząd nie powinien uronić nic z tego co na rzecz wydawnictw zrobione zostało przez ustępujące władze ZG PTL pod kierownictwem prezesa prof. dr Franciszka

Wokroja i dotychczasowego przewodniczącego Rady Wydawniczo-Naukowej prof. dr Z. Jasiewicza. W sprawie tej wypowiedział się również prof. dr Józef Burszta podkreślając słuszność dotychczasowej polityki ustępującego Zarządu, uprawianej na rzecz wznowienia działalności wydawniczej, stanowiącej podstawowy kierunek pracy Towarzystwa i umożliwiającej mu przez to wejście ze swoją działalnością w szerszy obieg społeczny w kraju i poza jego granicami.

Następnie zabrał głos dr Longin Malicki, przewodniczący Sądu Koleżeńskiego informując, że do Sądu w ciągu ostatniej kadencji nie wpłynęła żadna sprawa, wymagająca rozstrzygnięcia.

Dr Janusz Bohdanowicz przedstawił sprawozdanie G-KR. Wykazało ono dobrą pracę ZG oraz innych agend PTL. Podkreślono konieczność pilnego rozwiązania problemu magazynu wydawnictw we Wrocławiu. Na zakończenie dr Bohdanowicz postawił wniosek o udzielenie absolutorium ustępującym władzom PTL.

Ad 5. Prowadzący nadal obrady prof. Jasiewicz podsumował przedstawione sprawozdania i otworzył nad nimi dyskusję. Jako pierwsza zabrała głos prof. dr Maria Prüfferowa. Wygłosiła ona apel do zebranych, nawiązując bezpośrednio do obecnej sytuacji w naszym kraju. Wezwała do odnowy działalności Towarzystwa, zachęcając do intensyfikacji działań, przełamania oporów i lęków, które obecnie — niestety — stale nam towarzyszą. „Powinniśmy sobie wzajemnie pomóc, aby po obecnym Zjeździe praca nasza stała się lepsza”. Na zakończenie swego wystąpienia prof. Prüfferowa zaapelowała o szukanie dróg porozumienia — gdyż etnografowie i ludoznawcy mają tu wiele do powiedzenia — oraz odbudowę wzajemnego zaufania. Zebrani nagrodzili wystąpienie serdecznymi oklaskami.

Szereg następnych zapytań i wypowiedzi dotyczyło szczegółowych zagadnień poruszonych w sprawozdaniach — głównie w odniesieniu do sprawozdań finansowych. Wyjaśnień udzielił prof. Wokroj, dr St. Chmielowski, mgr A. Kuczyński a także gł. księgowy ZG p. M. Tokarek. Część dyskusji dotyczyła nowej formy sprzedaży starszych wydawnictw PTL za pośrednictwem antykwariatów. Szczegółowych informacji na ten temat udzielił sekretarz Redakcji DWOK mgr J. Pałka. Inni dyskutanci interesowali się szerszymi zagadnieniami wydawniczymi i wskazywali na konieczność doskonalenia działalności PTL w tym zakresie.

Ad 6. Po wyczerpaniu się listy dyskutantów przewodniczący obrad postawił wniosek o udzielenie absolutorium ustępującemu Zarządowi Głównemu, Głównej Komisji Rewizyjnej i Sądowi Koleżeńskiemu. Wniosek zatwierdzono jednogłośnie, przy 1 głosie wstrzymującym się. Po głosowaniu zabrał głos prof. dr F. Wokroj — Prezes ustępującego ZG — podziękował za życzliwą współpracę i wyraził nadzieję, że nowe władze Towarzystwa pchną jego działalność na wyższy jeszcze poziom.

Ad 7. Po przerwie wznowiono obrady, przewodnictwo objął dr L. Malicki. Delegaci wyłonili spośród siebie Komisję Matkę z dr S. Chmielowskim — przewodniczącym i Komisję Skrutacyjną, z przewodniczącym mgr Katarzyną Różycką. Dr Chmielowski przedstawił zasady przeprowadzenia wyborów nowych władz. Rozpoczęto następnie zgłaszanie kandydatur. W trakcie tych czynności wyłonilo się kilka problemów, m. in. czy etatowi pracownicy PTL mogą kandydować do władz Towarzystwa. Sprawa ta wywołała ożywioną dyskusję, zakończoną postawieniem wniosku: „wszyscy członkowie PTL mają jednakowe prawa wyborcze przy wyborach do władz Towarzystwa”. Delegaci wniosek przyjęli, przy 10 wstrzymujących się i 4 przeciwnych. W międzyczasie prof. Wokroj zaapelował do osób kandydujących do władz, by zawczasu kandydatury swoje wycofali, jeżeli nie znajdą czasu na czynne uczestnictwo w pracach ZG. Prof. M. Prüfferowa wnioskuje, aby do-

konać prezentacji kandydatów do władz. Wniosek przyjęto jednogłośnie. Wszyscy zgłoszeni kandydaci prezentują się zebranim, informując o swej pracy zawodowej, stażu w PTL, zainteresowaniach badawczych oraz odpowiadając na dodatkowe pytania z sali.

Po prezentacji kandydatów delegacji, wobec braku dalszych propozycji zamykają listy wyborcze przez głosowanie (3 głosy wstrz.). Przewodniczący Komisji Matki przedstawił zebranim przegłosowane listy kandydatów do ZG, GKR i Sądu Koleżeńskiego oraz zgłosił swe wątpliwości dotyczące uprawnień wyborczych pracowników etatowych PTL. Komisja Skrutacyjna przeprowadziła następnie wybory. Oddano łącznie 67 głosów, w tym 1 nieważny. Do Zarządu Głównego PTL zostali wybrani: dr E. Fryś-Pietraszkowa, mgr A. Kuczyński, prof. dr J. Burszta, mgr Z. Jeż-Jarecka, dr J. Hajduk-Nijakowska, dr J. Bohdanowicz, mgr K. Antonowicz, mgr E. Jaworski, dr A. Kowalska-Lewicka, dr J. Kamocki, dr S. Chmielowski, mgr G. Skalski, mgr Maria Gołubkow, mgr M. Ścisła, mgr I. Lechowa, mgr K. Kaczko, mgr A. Jacher-Tyszkowa, doc. dr J. Kucharska, mgr J. Pałka, dr M. Gawecki, dr K. Makulski, mgr M. Pannowska.

Do Głównej Komisji Rewizyjnej wybrano: mgr J. Lech, doc. dr E. Pietraszek, doc. dr A. Mikołajczyk, mgr M. Kopacz, mgr S. Lew.

Do Sądu Koleżeńskiego: prof. dr A. Kutrzeba-Pojnarowa, prof. dr D. Simionides, prof. dr M. Znamierowska-Prüfferowa, dr L. Malicki, doc. dr M. Gładyszowa.

Ad 8. Sprawozdania swych Oddziałów kolejno referowali przedstawiciele Oddziałów: w Gdańsku, Krakowie, Koszalinie, Łańcucie, Łodzi, Mszanie Dolnej, Opolu, Poznaniu, Bytomiu, Toruniu, Warszawie, Wrocławiu, Zakopanem, Zielonej Górze i Lublinie.

Ad 9. W dyskusji nad sprawozdaniami, toczącej pod przewodnictwem prof. Z. Jasiewicza, zebrani wnioskowali m. in. o precyzyjniejsze sformułowania. Dr Fryś-Pietraszkowa zaapelowała o rzetelne formułowanie sprawozdań. Mgr A. Jackowski zauważył, że w części sprawozdań brak jest informacji o głównych kierunkach działalności, dla wielu Oddziałów specyficznych. Dr L. Malicki w dłuższym wystąpieniu stwierdził, że istnieje potrzeba ustalenia w Oddziałach zasadniczego nurtu działalności, odpowiednio do możliwości i środków. Zaapelował również o większą konsekwencję we wszelkich działaniach Towarzystwa. Kilku mówców poruszyło problemy o charakterze osobistym, np. jeden z członków Oddziału w Szczecinie przedstawił swą trudną sytuację związaną z przechowywaniem dużego księgozbioru.

Głos zabrał następnie dr J. Kamocki i przedstawił wyniki pracy Komisji Wnioskowej. Dotyczyły one istotnych dla PTL problemów oscylujących wokół spraw, którymi powinien zająć się nowowybrany Zarząd Główny. Do spraw tych zaliczono:

- ożywienie działalności wydawniczej,
- podjęcie szerszej działalności publicystycznej związanej z działalnością Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego,
- przygotowanie koncepcji obchodów Jubileuszu 90-lecia Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, przypadającego w roku 1985, a więc pod koniec kadencji nowego Zarządu,
- przygotowanie publikacji ukazującej cele, zadania i dorobek Towarzystwa,
- podjęcie zorganizowanej formy działalności akwizycyjnej na rzecz sprzedaży wydawnictw własnych PTL, tak aby stan zapasów magazynowych na koniec września br. zmniejszył się o 50% w końcu kadencji wybranego Zarządu tj. w roku 1985.

Wnioski te zostały przyjęte przez delegatów jako wskazania do pracy nowo wybranego Zarządu.

W trakcie obrad głos zabrała mgr M. Scisła, Prezes Oddziału w Kaliszu. Przedstawiła w imieniu gospodarzy WZD sprawy organizacyjne, program na następne dni a także zapoznała zebranych z listą osób, którym władze Kalisza przyznały specjalnie ufundowane medale, wybite z okazji 100-lecia wyprawy Stefana Szolc-Rogozińskiego do Afryki. Medale te przyznano następującym osobom z PTL: dr Witold Armon, prof. dr Maria Frankowska, prof. dr Anna Kutrzeba-Pojnarowa, doc. dr hab. Maria Paradowska, doc. dr hab. Edward Pietraszek, prof. dr Zofia Sokolewicz, prof. dr hab. Zbigniew Jasiewicz, dr Czesław Białek, dr Janusz Kamocki, mgr Maria Zachorowska-Goluchowska, dr Anna Kowalska-Lewicka, dr Krzysztof Makulski, mgr Jan Pałka, dr Aleksander Posern-Zieliński, mgr Jacek Łapott, prof. dr Franciszek Wokroj. W/w medale otrzymały również osoby spoza PTL, a zaproszone na Zjazd: prof. dr Witold Dynowski, doc. dr hab. Leszek Dziegiel, doc. dr hab. Władysław Filipowiak, doc. dr hab. Ewa Nowicka-Rusek, doc. dr hab. Andrzej Paluch, doc. dr hab. Sławoj Szynkiewicz, mgr Andrzej Wawrzyniak, prof. dr Andrzej Zajączkowski. Uzasadnieniem dla otrzymania medali były — osiągnięcia w zakresie etnologicznych badań nad ludami pozaeuropejskimi, w rozwoju muzealnictwa w zakresie etnografii pozaeuropejskiej lub wkład w poznanie dziejów tych badań.

Ze względu na bardzo późną porę prowadzący WZD zaproponował, aby wybrane gremia ukonstytuowały się bezpośrednio po zakończeniu obrad i przedstawiły skład Prezydium ZG oraz przewodniczących GKR i Sądu Koleżeńskiego w dniu następnym, przed sesją naukową. Zebrani jednogłośnie przyjęli propozycję. Zmęczenie uczestników obrad spowodowało, że brak już było chętnych do dalszej dyskusji i zgłaszania wniosków. W tej sytuacji w dniu 10.IX.1982 r. obrady zakończono.

W dniu 11 września w Sali Receptyjnej Ratusza w Kaliszu rozpoczęła się o godz. 9⁰⁰ sesja naukowa pt. „Polska afrykanistyka w 100-lecie urodzin Jana Czekanowskiego i 100-lecie wyprawy Stefana Szolc-Rogozińskiego do Kamerunu”. Po otwarciu sesji, w którym uczestniczyli przedstawiciele władz miasta i województwa głos zabrała dr Anna Kowalska-Lewicka. Przedstawiła wyniki zebrania z wieczora 10.IX.1982 r., na którym ukonstytuował się nowy Zarząd. W skład Prezydium ZG PTL, wyłonionego w tajnym głosowaniu na kadencję 1983-1985 weszli: dr Anna Kowalska-Lewicka — Prezes; dr Stanisław Chmielewski i dr Marek Gawęcki — Wiceprezesi; mgr Antoni Kuczyński — Sekretarz Generalny; dr Ewa Fryś-Pietraszkowa — Zastępca Sekretarza Generalnego; mgr Grzegorz Skalski — Skarbnik; dr Janusz Bohdanowicz — Zastępca Skarbnika. Przewodniczącym Głównej Komisji Rewizyjnej wybrano — doc. dr hab. Edwarda Pietraszka, a przewodniczącym Sądu Koleżeńskiego — prof. dr Annę Kutrzebę-Pojnarową.

Nowowybrany Prezes ZG PTL, dr A. Kowalska-Lewicka złożyła serdeczne podziękowanie ustępującym władzom PTL, w szczególności zaś prof. dr Franciszkowi Wokrojowi, któremu przyszło kierować działalnością Towarzystwa w bardzo trudnym okresie. Prof. Wokroj obdarowany został bukietem kwiatów, a zgromadzeni uczestnicy WZD oraz liczni goście zgotowali Profesorowi gorącą owację.

Na zakończenie swego wystąpienia dr A. Kowalska-Lewicka przedstawiła najważniejsze zadania, stojące przed Polskim Towarzystwem Ludoznawczym. Zapewniła, że nowe władze PTL dołożą wszelkich starań, by dobrok naszego Towarzystwa pomnażać i działalność wszystkich agend utrzymać na jak najwyższym poziomie.

Na tym zakończyło się WZD w części organizacyjnej.

Protokołował:

mgr Jan Pałka